

Program promocji marki dla Stowarzyszenia „Partnerstwo Północnej Jury”

2021

Materiał opracowany przez SOCLAB Dawid Zieliński na zlecenie Stowarzyszenia „Partnerstwo Północnej Jury”. Instytucja Zarządzająca PROW 2014-2020- Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi. „Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”. Materiał współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach działania „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Spis treści

I Wprowadzenie	3
II Diagnoza sytuacji zastanej	4
II.1 Portret obszaru analiz Partnerstwa Północnej Jury	4
II.1.1 Charakterystyka stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania.....	4
II.1.2 Charakterystyka obszaru Partnerstwa Północnej Jury	5
II.1.2.1 Uwarunkowania geograficzne	5
II.1.2.2 Procesy demograficzne	8
II.1.2.3 Zagospodarowanie przestrzenne	13
II.1.2.4 Gospodarka i rynek pracy	14
II.1.2.5 Środowisko naturalne	18
II.1.2.7 Turystyka i dziedzictwo kulturowe	21
II.2 Działalność „Partnerstwa Północnej Jury	29
II.2.1 Projekty realizowane przez „Partnerstwo Północnej Jury”	29
II.2.2 Zasoby stanowiące potencjał turystyczny na terenie funkcjonowania PPJ	32
Punkty informacji turystycznej:.....	32
Obiekty dziedzictwa kulturowego:	32
Obiekty turystyczne i rekreacyjne na wolnym powietrzu:	36
Obiekty turystyki wodnej:	38
Szlaki turystyczne:	39
II.3 Jak jest PPJ w świetle wyników przeprowadzonej kwerendy źródeł zastanych?	41
II.4 Wnioski z badań społecznych	43
III Promocja marki dla Stowarzyszenie „Partnerstwo Północnej Jury” – co dalej?.....	52
III.1 Kierunkowe wskazania (do rozwinięcia w Programie) w zakresie BIG IDEA	52
III.2 Możliwości pozycjonowanie marki w przyszłości (zarys);	53
III.3 Rekomendacje (pożądana wizja marki jej kształt i charakterystyka).	55
Spis rysunków i wykresów	57

I Wprowadzenie

Program promocji marki dla Stowarzyszenia „Partnerstwo Północnej Jury” (PPJ) jest opracowaniem koncepcyjnym o ramowym charakterze. Ma na celu zarysowanie kontekstu analizowanego obszaru, który stanowi spójny terytorialnie mikroregion, również w wymiarze turystycznym. Wspomniany mikroregion ma swoją zinstytucjonalizowaną formę – jest nią Lokalna Grupa Działania (LGD) Stowarzyszenie „Partnerstwo Północnej Jury”. Co więcej należy potraktować niniejsze opracowanie oraz jego produkty jako wyraz nowoczesnego myślenia o obszarze PPJ właśnie w kategoriach mikroregionu turystycznego.

Poza zbudowaniem kontekstu dla terytorialnie rozumianej marki PPJ, za co odpowiadają elementy diagnostyczne i analityczne, dokument stanowi zbiór rekomendacji i zaleceń o charakterze marketingowym, bazę do rozwinięcia na każdym z etapów rozwijania powołanej do życia marki PPJ. W ramach wykonanych działań w szczególności przeprowadzono identyfikację formuły i rzeczywistego kształtu dla produktu turystycznego dedykowanego dla Stowarzyszenia „Partnerstwo Północnej Jury”. Ponadto kierunkowo umieszczono wskazania w zakresie BIG IDEA oraz zidentyfikowano możliwości pozycjonowanie marki w przyszłości.

Warto podkreślić, że finalnym, materialnym produktem prac (poza samym dokumentem) jest opracowanie znaku graficznego (logotypu) wraz z identyfikacją wizualną oraz tzw. How It's Made czyli schematem postępowania podczas procesu powstawania, tworzenia identyfikacji wizualnej. Przytoczone działanie stanowi integralną część realizacji całego projektu oraz stanowi realne narzędzie komercjalizacji marki w przyszłości. Powstała identyfikacja będzie musiała podlegać restrykcyjnemu procesowi komunikowania, tym niemniej posiadanie wypracowanych elementów identyfikacji umożliwia faktyczne rozpoczęcie działań marketingowych.

Opracowanie posiada również komponent badawczy, który pozwolił na odwołanie się do lokalnego charakteru PPJ i zindywidualizowania opracowania, „szycia go na miarę” możliwości, potrzeb i potencjałów północnej Jury definiowanej jako PPJ. W ramach prac przeprowadzono badania jakościowe, w skład których wchodził m.in. wywiad bezpośredni z członkami LGD, realizacja zogniskowanego wywiadu grupowego (FGI) w formie bezpośredniej, przeprowadzenie indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI) w formie telefonicznej oraz bezpośrednio spotkania konsultacyjne.

Program promocji marki dla Stowarzyszenia „Partnerstwo Północnej Jury” to punkt wyjścia dla dalszych działań ukierunkowanych na stymulowanie rozwoju turystyki na terenie PPJ. Dokument to zarazem impuls do kontynuowania działań o terytorialnym charakterze czerpiący z pożądanego i oczekiwanego efektu synergii oraz bogactwa różnorodności wszystkich samorządów i interesariuszy działających na rzecz „Partnerstwa Północnej Jury”.

II Diagnoza sytuacji zastanej

II.1 Portret obszaru analiz Partnerstwa Północnej Jury

Do określenia oraz zwiększenia rozpoznawalności marki Partnerstwa Północnej Jury konieczne jest szczegółowe zapoznanie się z zasadami funkcjonowania stowarzyszenia, obszaru mu podległego, jego mocnych stron, a także elementów, które wyróżniają go na tle innych podmiotów. W tym celu na podstawie danych dostępnych w Bazie Danych Lokalnych GUS (www.bdl.stat.gov.pl), dokumentów udostępnianych przez Stowarzyszenie „Partnerstwo Północnej Jury” oraz badań własnych dokonano analizy działalności oraz zasobów terenu. Przedmiotem zainteresowań dokumentu są zagadnienia, które bezpośrednio rzutują na atrakcyjność turystyczną oraz jego potencjał.

II.1.1 Charakterystyka stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania

Stowarzyszenie „Partnerstwo Północnej Jury” (dalej PPJ) powstało 22 września 2015 r. Składa się ono z dziewięciu gmin. Pięć z nich wchodzi w skład powiatu częstochowskiego, natomiast pozostałe cztery powiatu myszkowskiego. Celem przyświecającym założycielom była instytucjonalizacja zarządzania rozwojem lokalnym na obszarach wiejskich, przy wsparciu środków Unii Europejskiej z programu LEADER. Rozwój turystyki, agroturystyki, a także wyrobów regionalnych oraz ich popularyzacja. Ochrona środowiska naturalnego, zasobów przyrodniczo-krajobrazowych, jak i dziedzictwa kulturowo-historycznego. Ponadto, ważnym aspektem dla stowarzyszenia była aktywizacja ludności wiejskiej. PPJ swoje zamierzenia realizuje poprzez prowadzenie przedsięwzięć o charakterze informacyjnym, szkoleń, seminariów, konkursów, imprez rozrywkowych, kulturalnych i turystycznych, prowadzenie doradztwa w zakresie przygotowania projektów związanych z realizacją Lokalnej Strategii Rozwoju, a także wspieranie i prowadzenie inicjatyw kulturalnych.

Stowarzyszenie Lokalnej Grupy Działania o nazwie „Partnerstwo Północnej Jury” posiada osobowość prawną. Przysługuje mu numer KRS: 0000252815, a nadzór sprawuje Marszałek Województwa Śląskiego. Działa na podstawie statutu oraz trzech ustaw prawnych:

- ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U.Nr 79, poz. 855 z 2001 r. z późniejszymi zmianami),
- ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz.U.Nr 64, poz. 427 z 2007 r.),
- ustawy o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności z dnia 20 lutego 2015 r. (Dz.U z 2015 r. poz. 378).

II.1.2 Charakterystyka obszaru Partnerstwa Północnej Jury

II.1.2.1 Uwarunkowania geograficzne

Obszar Stowarzyszenia „Partnerstwa Północnej Jury” znajduje się w północnej części województwa śląskiego, w większości na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. Dominuje krajobraz jurajski z kompleksami leśnymi. Wśród gmin tworzących PPJ znajdują się:

W powiecie częstochowskim:

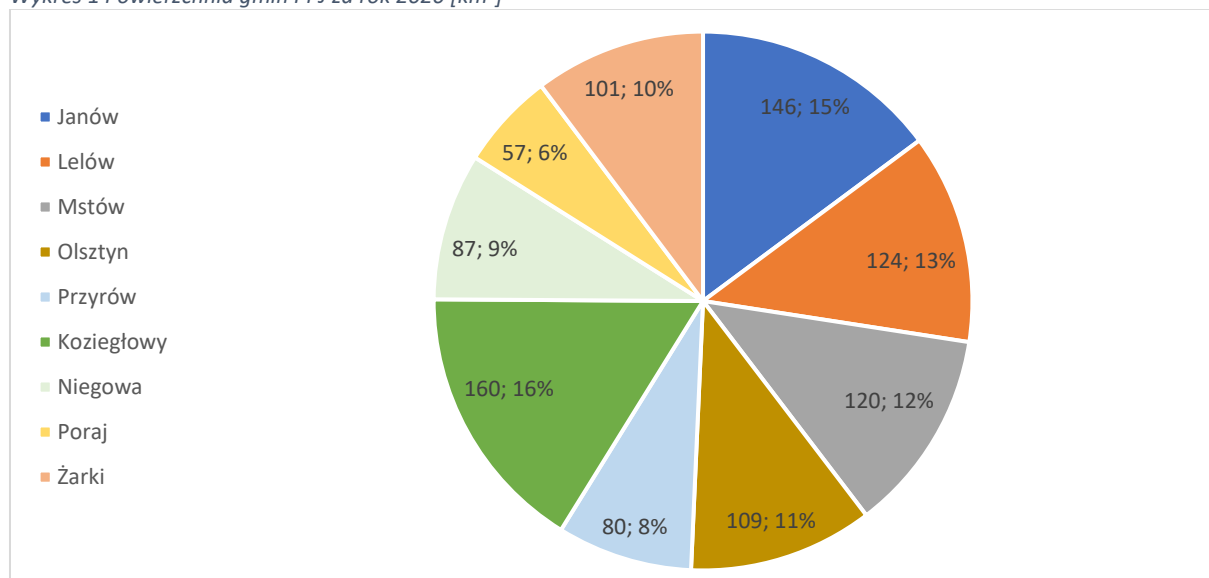
- Janów – gmina wiejska,
- Lelów – gmina wiejska,
- Mstów – gmina wiejska,
- Olsztyn – gmina wiejska,
- Przyrów – gmina wiejska,

W powiecie myszkowskim:

- Kozięłowy – gmina miejsko-wiejska,
- Niegowa – gmina wiejska,
- Poraj – gmina wiejska,
- Żarki – gmina miejsko-wiejska.

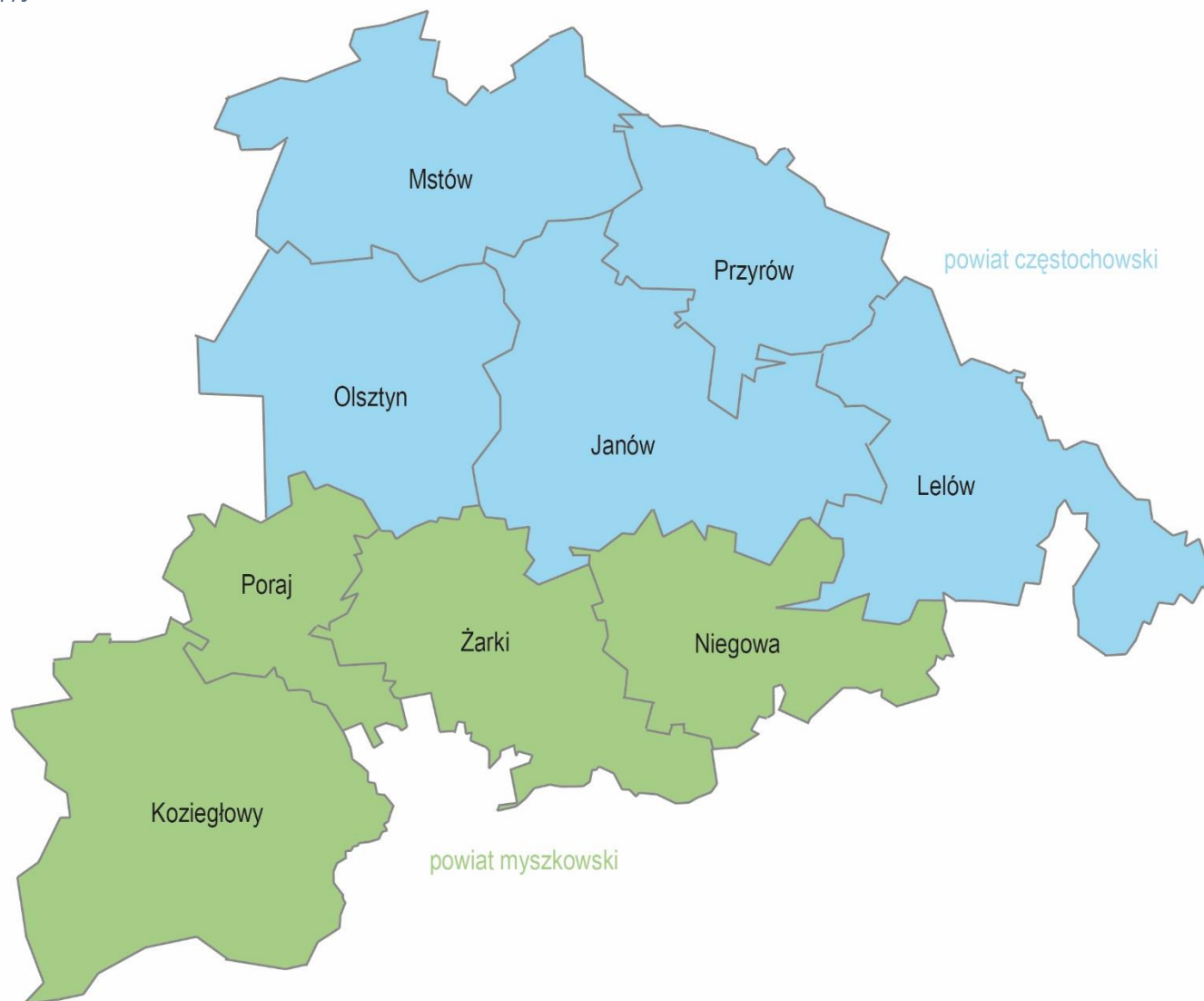
Według stanu na rok 2021 łączna powierzchnia gmin wynosi 984 km², z tego 58% terenu znajduje się na terenie powiatu częstochowskiego, a pozostałe 41% wchodzi w skład powiatu myszkowskiego. Największą część obszaru zajmuje gmina Kozięłowy – 160 km², co stanowi ponad 16,5 % całości. Natomiast najmniejszą powierzchnię zajmuje gm. Poraj – 57 km² (niecałe 6%). Udział gmin z powiatu częstochowskiego wynosi 59%, a z powiatu myszkowskiego 41%.

Wykres 1 Powierzchnia gmin PPJ za rok 2020 [km²]

Źródło: dane GUS BDL

Rysunek 1 Mapa obszaru PPJ

Źródło: opracowanie własne

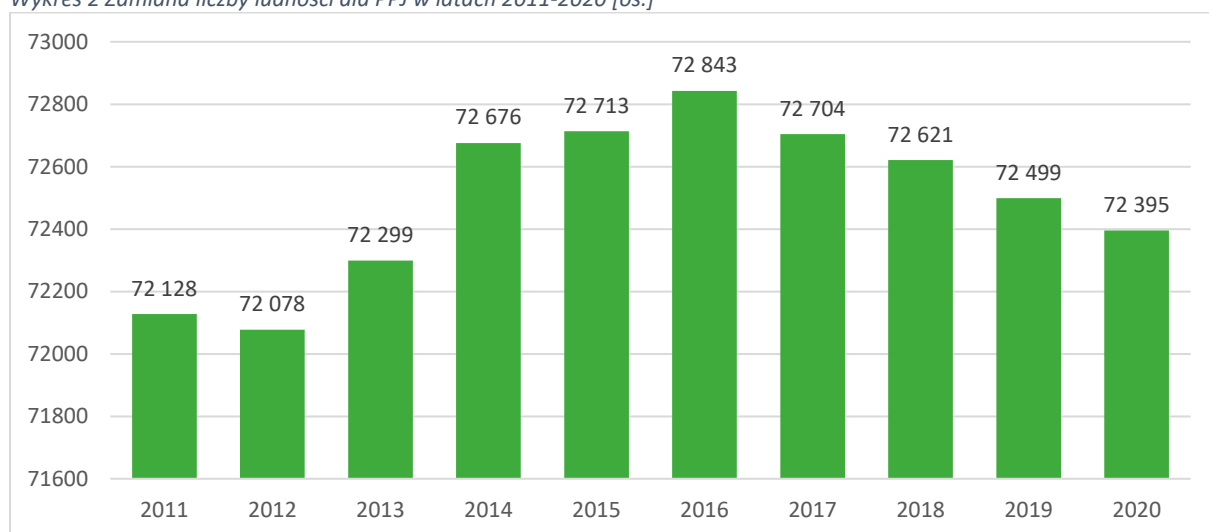
Obszar Partnerstwa Północnej Jury położony jest atrakcyjnie pod względem geograficznym, jak i dostępności komunikacyjnej. Wynika to z faktu, iż przebiegają przez niego drogi krajowe (DK1, DK46), wojewódzkie (DW786, DW793, DW789, DW791) oraz lokalne. Stanowią one połączenie z konurbacją śląską oraz obszarami metropolitalnymi Krakowa, Łodzi i Warszawy, a także aglomeracją kielecką. W szczególności ważny jest dostęp do takich miast jak Myszków i Częstochowa. Możliwość dojazdu w te miejsca pozwala na możliwość podjęcia tam pracy przez mieszkańców obszaru, czy dostępność potencjalnych rynków zbytu dla towarów i usług. Problemami PPJ z zakresu połączeń są niedostatecznie rozwinięta komunikacja publiczna wewnątrz obszaru, a także brak obwodnic drogowych. Skutkuje to dużym natężeniem ruchu ulicznego oraz niekorzystnym wpływem na środowisko.

 Mocne strony	Wyzwania
Krajobraz atrakcyjny turystycznie	Nierozwinięta komunikacja publiczna
Dobry dojazd do większych miast	Duże natężenie ruchu ulicznego
	Wysoka emisja CO ₂

II.1.2.2 Procesy demograficzne

Liczba ludności na terenie Partnerstwa Północnej Jury przez ostatnią dekadę pozostała względnie stała i oscyluje w okolicach 72 tys. Względem 2011 wzrosła o 267 osób, czyli zaledwie o 0,4%. W oparciu o dane BDL GUS prognoza ludności dla gmin wchodzących w skład Stowarzyszenia w 2030 r. wyniesie 72 822 osoby, a w 2040 r. – 72 865 osoby¹. Szacowany przyrost pomiędzy 2020 r. a 2040 r. równy jest 470 osobom (0,6%). Liczba ludności zachowuje stabilny poziom i nie występuje depopulacja, co jest pozytywną tendencją. Zapewnia potencjał gospodarczy w postaci pracowników mogących świadczyć usługi, co jest bardzo ważne w obszarze opierającym się na sektorze turystyki.

Wykres 2 Zamiana liczby ludności dla PPJ w latach 2011-2020 [os.]

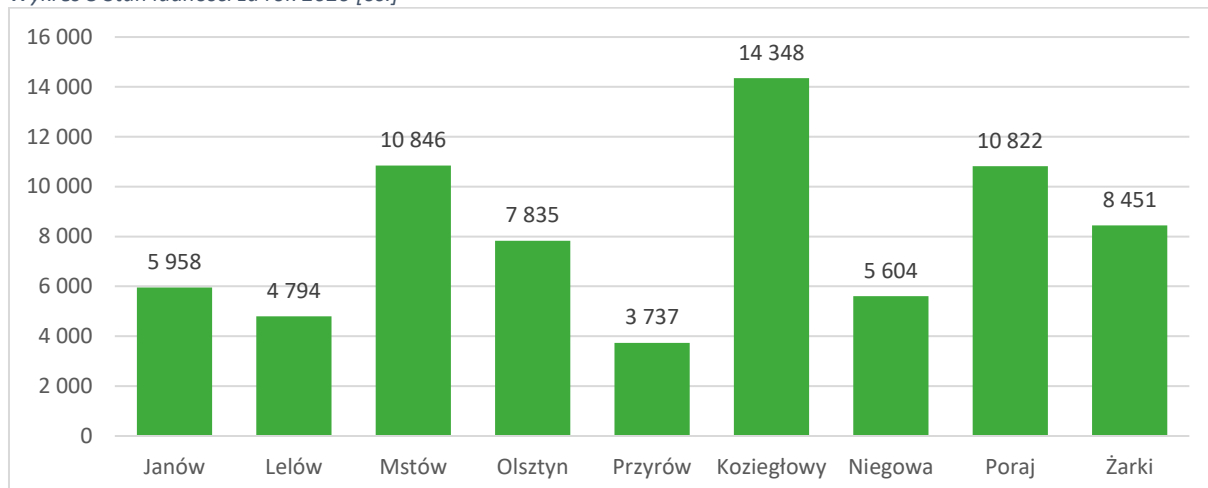
Źródło: dane GUS BDL

Liczba mieszkańców wszystkich 9 gmin wchodzących w skład PPJ wynosi 72 395 osób. Największy procent ludności zamieszkuje gminę Koziegłowy – 20% (ponad 14 tys.), z kolei najmniejszy gm. Przyrów – 5% (3 737 osoby). Mieszkańcy gmin PPJ stanowią 1,6% osób żyjących na terenie województwa śląskiego. Średnia gęstość zaludnienia na obszarze objętym działaniem Partnerstwa Północnej Jury to 80 osób na 1 km², przy czym dla województwa śląskiego wartość ta wynosi 364 osób na 1 km². Ludność najsilniej skoncentrowana jest w gminie Poraj – 190 osób na 1 km², a najłagodniej w gminie Lelów – 39 osób na 1 km². Dla porównania, gęstość zaludnienia w powiecie częstochowskim wynosi 88 osób na km², a w powiecie myszkowskim 147 osób na km². Ten sam współczynnik dla województwa śląskiego wynosi 364 osoby na km², a dla kraju jest to 122 osoby na km². Średnia gęstość zaludnienia na terenie Partnerstwa Północnej Jury wynosi jedynie 80 osób na km², więc jest to obszar o niskim skoncentrowaniu ludności.

¹ Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, odczyt z 12.09.2021 r.

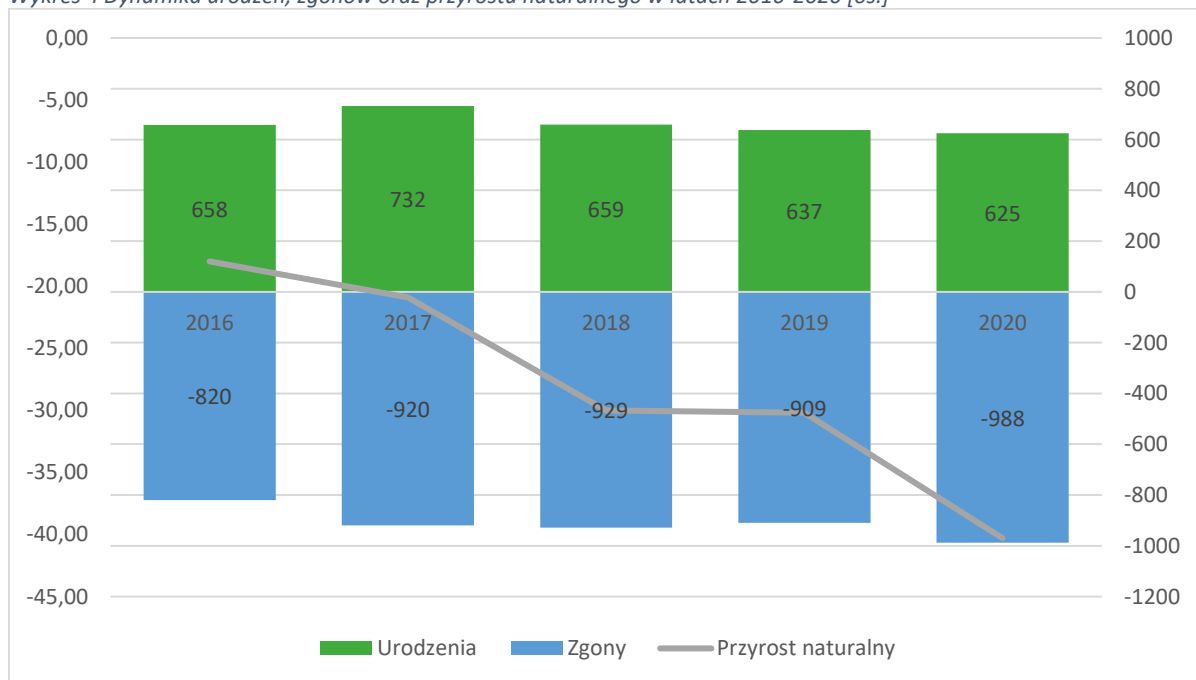
Wykres 3 Stan ludności za rok 2020 [os.]

Źródło: dane GUS BDL

Przyrost naturalny przez ostatnie 5 lat na obszarze PPJ osiąga ujemny wynik, który co roku się pogłębia. W 2016 r. wynosił on -18 osób, natomiast do 2020 r. spadł do poziomu -40,3 osoby, czyli o 123,9% względem roku bazowego. Na przestrzeni lat (2016-2020) liczba urodzeń nieznacznie zmalała, o zaledwie 33 urodzenia (5,3%). Na początku badanego okresu wynosiła 658 osób, a na koniec 625. Większą zmianę odnotowano w przypadku liczby zgonów na terenie PPJ. W 2016 r. były to 820 zgony, a na koniec badanego okresu 988. Nastąpił więc wzrost o 20,5%, czyli 168 zgony. Na podstawie informacji o malejącej liczbie przyrostu naturalnego można wnioskować, iż liczna grupa osób w wieku produkcyjnym wyprowadza się z gmin objętych PPJ. Spowodowane może to być niską atrakcyjnością osiedleńczą obszaru.

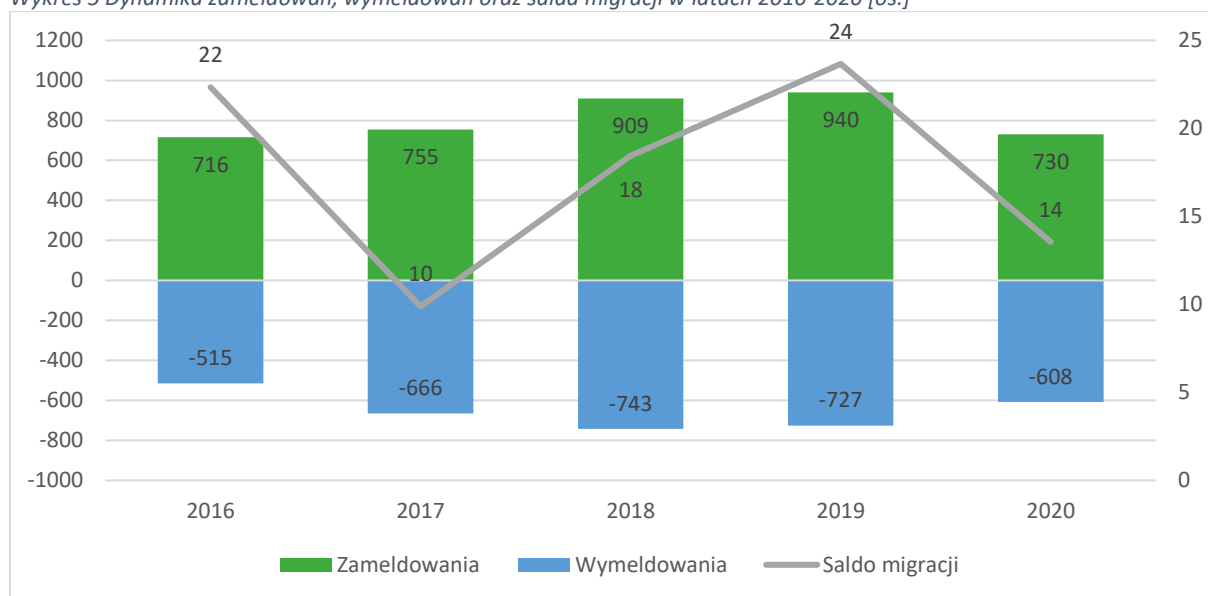
Wykres 4 Dynamika urodzeń, zgonów oraz przyrostu naturalnego w latach 2016-2020 [os.]

Źródło: dane GUS BDL

Saldo migracji przez ostatnie pięć lat zmniejszyło się. W 2016 r. liczba ta wynosiła 22 osoby, a do 2020 r. spadła do 14 osób, czyli o 36,3%. Ilość osób meldujących się na terenie Partnerstwa Północnej Jury z 716 osób w roku bazowym zwiększyła się o 14 osób (1,9%) do 730 osób w 2020 r. Większa zmiana odnotowywana jest w przypadku liczby wymeldowań, ponieważ zwiększyła się ona z 515 do 608 osób w badanym okresie. Przyrost wymeldowań wynosi 15,2%, czyli 93 osoby. Takie zachowanie ludności wskazują na malejącą atrakcyjność osiedleńczą obszaru.

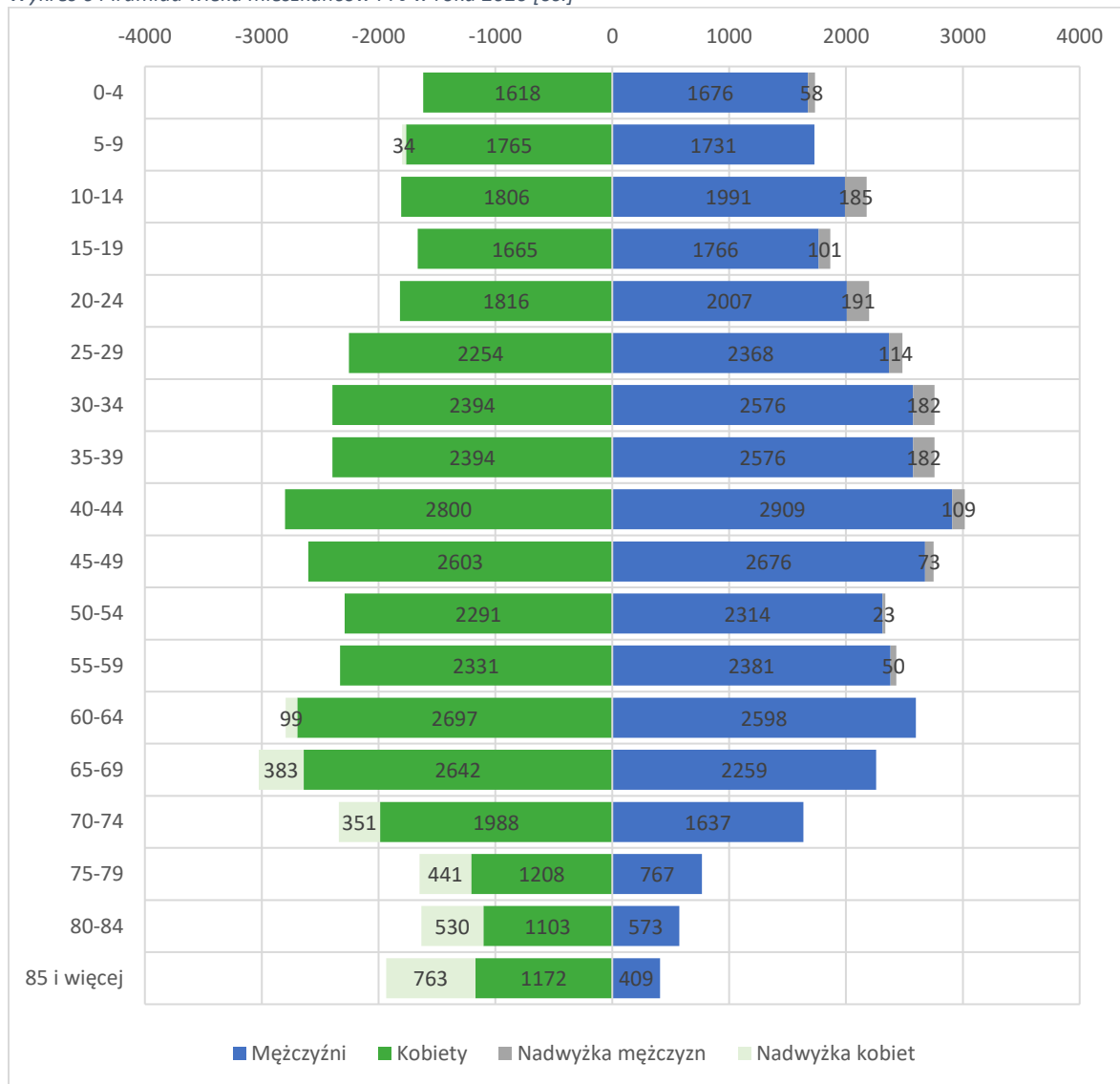
Wykres 5 Dynamika zameldowań, wymeldowań oraz salda migracji w latach 2016-2020 [os.]

Źródło: dane GUS BDL

Poniższy wykres przedstawia piramidę wieku mieszkańców gmin objętych Partnerstwem Północnej Jury. W wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym widać przewagę liczby mężczyzn, natomiast w wieku poprodukcyjnym znacznie dominuje liczba kobiet. Nawet o 763 kobiety w przedziale „85 i więcej”. Rozkład wieku mieszkańców zachowuje naturalne tendencje. Średnia wieku mężczyzny wynosi 41 lat, a kobiety 44 lata.

Wykres 6 Piramida wieku mieszkańców PPJ w roku 2020 [os.]

Źródło: dane GUS BDL

Historia człowieka na terenie Jury Krakowsko-Częstochowskiej rozpoczyna się od jaskiń, które osiedlał jeszcze w czasach paleolitu. W średniowieczu powstały pierwsze drewniane chaty. Jednak ten typ budownictwa możemy oglądać dzięki zachowaniu XVIII – XIX w. budowli drewnianych (chaty, spichlerze, młyny) . Zamki na Jurze lokowane w większości przez Kazimierza Wielkiego stanowiły silną linię obronną na granicy Małopolski i Śląska. Przez potomnych zostały nazwane „orlimi gniazdami”, gdyż zlokalizowane były na wychodniach skalnych i wzgórzach co czyniło je trudno dostępnymi. Budowane były z wapienia, ponieważ teren ten obfituje w wapienne ostańce. Do dziś można podziwiać ruiny wielu zamków, m.in. w Olsztynie. Z czasem szlachta zaczęła tworzyć swoje dwory z kamienia oraz cegieł. Znaczące połacie terenu stanowią pola uprawne. Świadczy to o rolniczych korzeniach ludności Partnerstwa Północnej Jury. Dodatkowo tereny te są gęsto poprzecinane miedziami, co pozwala przypuszczać, że tamtejsi mieszkańcy nie mieli wiele do ofiarowania swoim dzieciom, dlatego dzieli swoje pola na wiele małych części i zapewne żyli w bardzo skromnych warunkach. Tereny rolnicze PPJ

charakteryzują się w większości (dotyczy to głównie „części jurajskiej”) mozaiką małych pól i charakterystycznych miedz, co znacznie uatrakcyjnia lokalny krajobraz. To tzw. poszatkiwanie wynika z ukształtowania terenu oraz obowiązujących historycznych form własności ziemskiej².

 Mocne strony	Wyzwania
Zrównoważony rozkład wieku mieszkańców	Ujemny przyrost naturalny
	Rosnąca liczba wymeldowań
	Malejąca atrakcyjność osiedleńcza

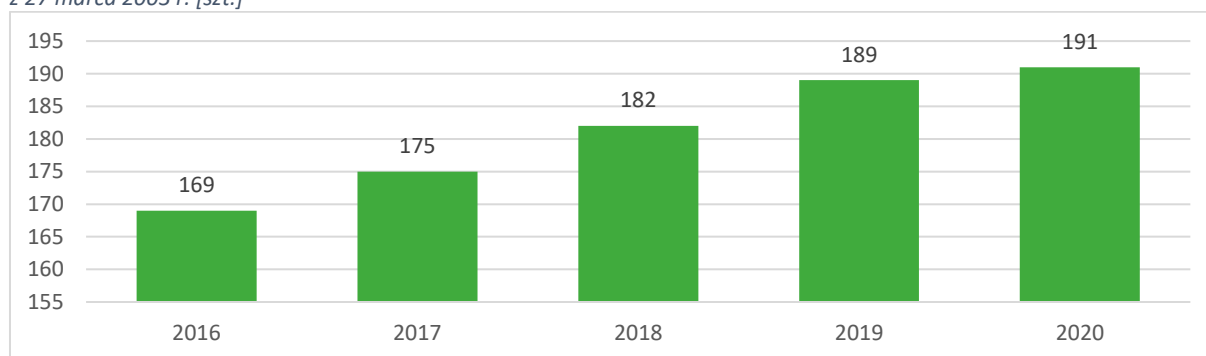
---

² „Jurajskie Krajobrazy, Natura i kultura w krajobrazie Jury”, Adam Bujak, Kraków 1997

II.1.2.3 Zagospodarowanie przestrzenne

Na terenie Partnerstwa Północnej Jury w 2016 r. obowiązywało 169 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Do 2020 r. liczba ta zwiększyła się o 22 plany (11,5%) do 191 sztuk. Na koniec badanego okresu największy ich odsetek znajdował się na terenie gminy Kozięglowy – 25% (48 planów), a następnie na terenie gminy Olsztyn – 19% (37 planów). Natomiast najmniejszy udział notowała gmina Janów – 2% (4 plany). Przyrost liczby planów świadczy o rozwoju obszaru działania PPJ. Natomiast warto mieć na uwadze, iż zbyt duża liczba planów zagospodarowania przestrzennego może prowadzić do powstania chaosu i dezinformacji.

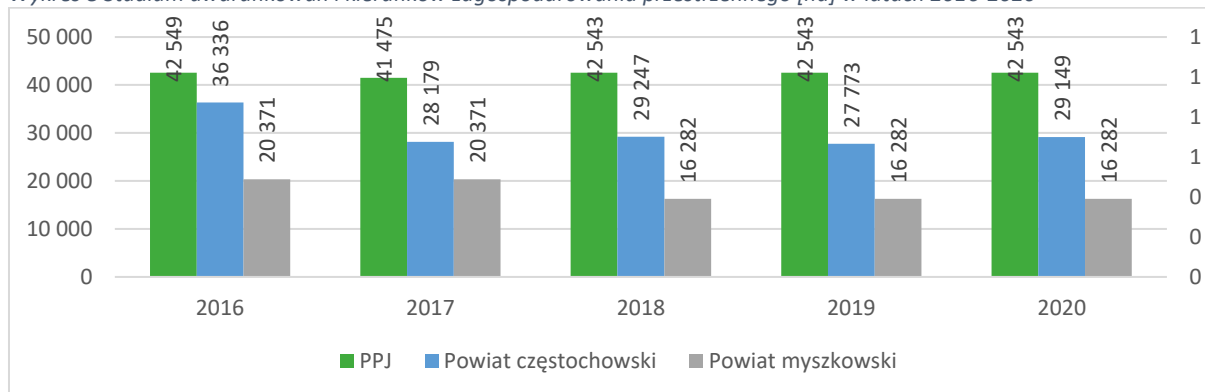
Wykres 7 Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na podst. ustawy z 7 lipca 1994 r. oraz ustawy z 27 marca 2003 r. [szt.]

Źródło: dane GUS BDL

Kolejny wykres zestawia powierzchnię studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla Partnerstwa Północnej Jury, powiatu częstochowskiego oraz myszkowskiego. W 2020 r. powierzchnia objęta studium w PPJ wynosi 42 543 ha, czyli o 6 ha mniej niż w 2016r. Tego samego roku w powiecie częstochowskim studium objęło 29 149 ha, o 13 394 ha (31,5%) mniej niż w przypadku Partnerstwa. W powiecie myszkowskim powierzchnia wyniosła 16 285 ha, czyli o 26 261 (61,7%) ha mniej niż w PPJ. Na podstawie wykresu widać również, że większa część (ok. 68%) powierzchni studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego terenów Partnerstwa Północnej Jury znajduje się w obrębie powiatu częstochowskiego. Jedyne ok. 31% umiejscowione jest w powiecie myszkowskim.

Wykres 8 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego [ha] w latach 2016-2020

Źródło: dane GUS BDL

 Mocne strony	Wyzwania
Zabytkowa zabudowa	Potencjalnie zbyt duża liczba planów zagospodarowania przestrzennego może utrudniać dalszy rozwój
Atrakcyjne krajobrazy	
Wysoka powierzchnia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego	

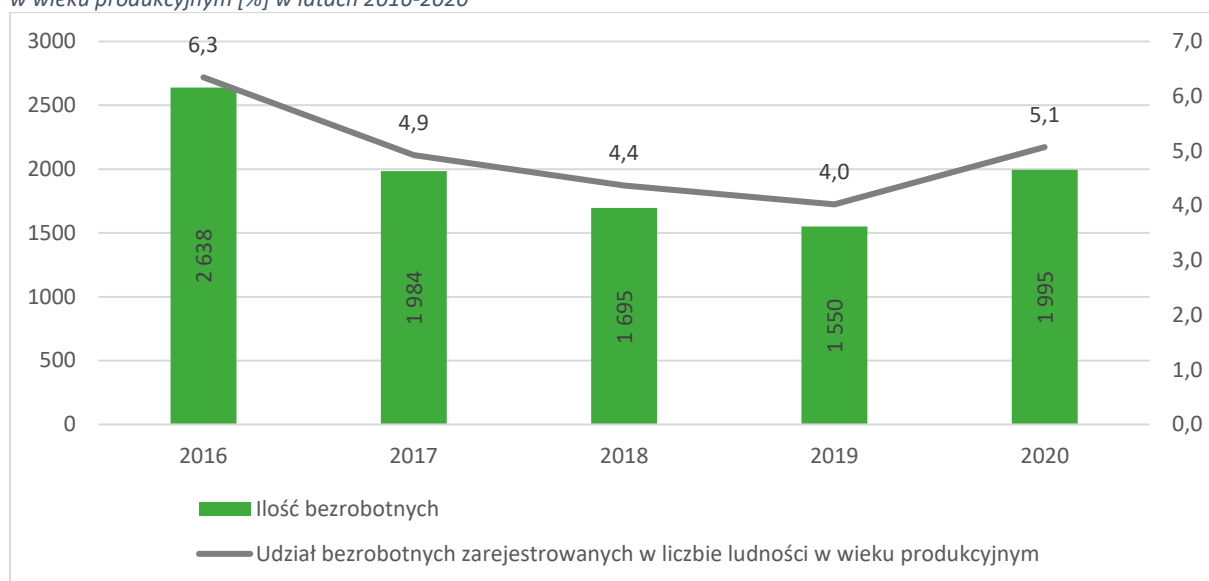
II.1.2.4 Gospodarka i rynek pracy

W obszarze Partnerstwa Północnej Jury w 2020 r. zarejestrowane w rejestrze REGON były 7 362 podmioty gospodarki narodowej. To o 628 (9,3%) podmioty więcej niż w 2016 r. Największe ich skupisko zlokalizowane jest w gminie Koziegłowy – 1 760 podmiotów (23,9% wszystkich podmiotów), a najmniejsze w gminie Przyrów – 277 (3,8% wszystkich podmiotów). Wskaźnik podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1000 ludności dla PPJ wynosi 96 podmiotów. Dla województwa jest to wartość większa o 14 podmiotów (110), a dla kraju większa o 26 podmiotów (122). Można więc wnioskować, że obszar Stowarzyszenia nie należy do terenu skupiającego wielu przedsiębiorców, natomiast ich liczba systematycznie rośnie.

Następny wykres przedstawia dynamikę ilości zarejestrowanych bezrobotnych oraz udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. W 2016 r. bez pracy pozostało 2 638 osób. Na koniec badanego okresu ich ilość zmniejszyła się do 1 995 osób. Ubytek wyniósł 643 osoby (24,4%). Pomiędzy rokiem 2019 i 2020 liczba bezrobotnych wzrosła o 445 osób (22,3%). Wynikało to z pandemii COVID-19, która wybuchła w tamtym czasie. W przypadku udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym kształtowała się podobna

tendencja. Pomiędzy rokiem 2016 a 2019 procent zmniejszył się z 6,3% do 4,0%. Natomiast w 2020 r. wyniósł on 5,2%. W badanym okresie zanotowano zmniejszenie się udziału o 1,2 punkty procentowe. Na koniec okresu ten sam współczynnik dla kraju równał się 4,6%, czyli mniej o 0,5 punktów procentowych. Województwo uzyskało 3,4% udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. Mniej niż dla obszaru Partnerstwa Północnej Jury o 1,7 punktów procentowych. Z przedstawionych danych wynika, iż na terenie PPJ znajduje się stosunkowo duża ilość bezrobotnych w wieku produkcyjnym.

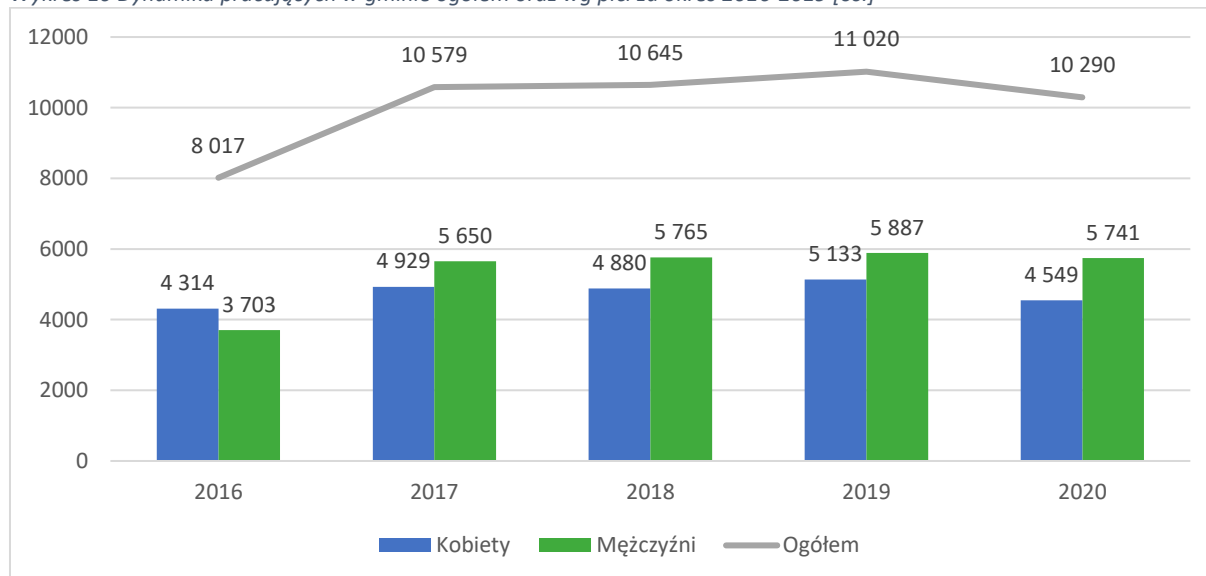
Wykres 9 Dynamika ilości zarejestrowanych bezrobotnych [os.] oraz udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym [%] w latach 2016-2020

Źródło: dane GUS BDL

W badanym okresie liczba osób pracujących na terenach objętych Partnerstwem Północnej Jury stopniowo zwiększała się do 2019 r. W 2020 r. z powodu pandemii nastąpił ich ubytek. W 2016 r. pracowało 8 017 osób, a w 2020 r. 10 290, czyli o 2 273 osoby (22,1%) więcej. Jeśli chodzi o stosunek kobiet i mężczyzn w liczbie pracujących to przez większość badanego okresu przewagę posiadała liczba mężczyzn. Liczba pracujących na 1000 ludności w 2020 r. dla obszaru PPJ wyniosła 130 osób. Dla województwa śląskiego wskaźnik ten równał się 275 osób, o 145 osób więcej. Natomiast dla kraju 252, o 122 osoby więcej. Obszar Partnerstwa Północnej Jury cechuje się bardzo małą liczbą pracujących osób w stosunku do liczby ludności.

Wykres 10 Dynamika pracujących w gminie ogółem oraz wg płci za okres 2016-2019 [os.]

Źródło: dane GUS BDL

Średnie miesięczne wynagrodzenie mieszkańców pomiędzy rokiem 2016 a 2020 wzrosło zarówno dla powiatu częstochowskiego jak i myszkowskiego. Mieszkańcy powiatu częstochowskiego w roku bazowym notowali średnie przychody na poziomie 3 372 zł. W 2020 r. zwiększyły się one o 1 231 zł osiągając wynik 4 603 zł. Podobna prawidłowość miała miejsce w przypadku powiatu myszkowskiego. W 2016 r. jego mieszkańcy osiągnęli średnie miesięczne wynagrodzenie w wysokości 3 454 zł, z kolei do 2020 r. wzrosły one o 1 077 zł, równając się 4 532 zł. Natomiast porównując te wyniki do średniej wojewódzkiej (5 450 zł) plasują się one gorzej o 847 zł dla powiatu częstochowskiego oraz o 918 zł dla powiatu myszkowskiego. Rynek pracy na obszarze PPJ nie jest atrakcyjny pod względem zarobków. Zmniejsza to atrakcyjność osiedleńczą gmin.

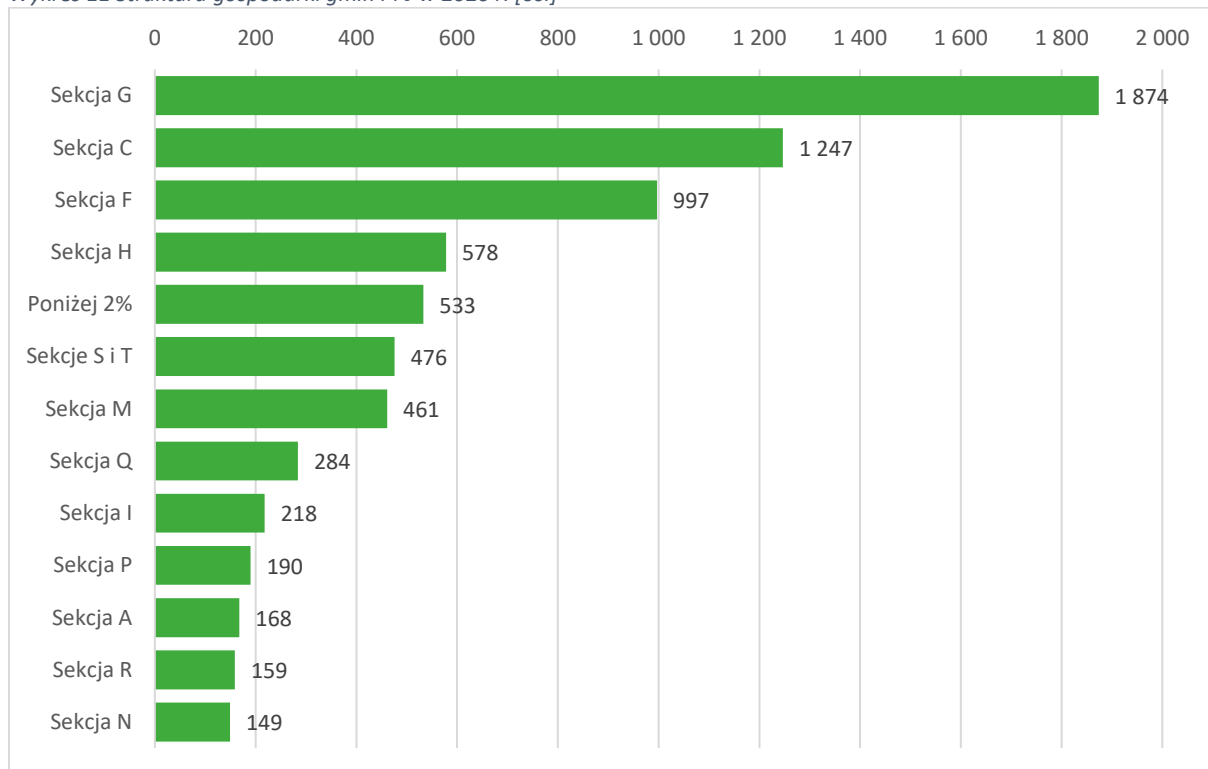
Poniższy wykres przedstawia strukturę gospodarki gmin wchodzących w skład Partnerstwa Północnej Jury w roku 2020 poprzez udział sekcji PKD. Procentowy udział poszczególnych sekcji prezentuje się następująco:

- Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny (25,6%),
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe (17,0%),
- Sekcja F – Budownictwo (13,6%),
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa (7,9%),
- Sekcja S i T – Pozostała działalność usługowa (6,5%),
- Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (6,3%),
- Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna (3,9%),
- Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (3,0%),
- Sekcja P – Edukacja (2,6%),

- Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (2,3%),
- Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (2,2%),
- Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (2,0%).

Wykres 11 Struktura gospodarki gmin PPJ w 2020 r. [os.]

Źródło: dane GUS BDL

 Mocne strony	Wyzwania
Niski przyrost osób bezrobotnych spowodowany pandemią	Mała liczba przedsiębiorców
Niewielki spadek liczby pracujących spowodowany pandemią	Duża ilość osób bezrobotnych
	Mało ilość osób pracujących
	Niskie zarobki

II.1.2.5 Środowisko naturalne

Na przestrzeni ostatnich pięciu lat powierzchnia obszarów przyrody chronionych prawnie uległa niewielkiej zmianie. Obecnie wynosi 45 164,88 ha. Największy jej udział posiada gmina Janów, ponieważ aż 31,8% (14 363,8 ha) i potem kolejno gmina Niegowa (19,3%; 8 712,0 ha), gmina Olsztyn (18,5%; 8 352,0 ha), gmina Żarki (13,7%; 6 195,6 ha) oraz gmina Mstów (9,6%; 4 330,0 ha). Udział pozostałych gmin wynosi poniżej 4%.

Wśród obszarów przyrody chronionych prawnie na terenie północnej części Jury Krakowsko-Częstochowskiej znajdują się następujące parki krajobrazowe³:

- „Orlich Gniazd” – obejmuje wzgórza i ostańce wapienne, na których wybudowane są średniowieczne zamki oraz cenne ekosystemy leśne – głównie buczyny,
- „Stawki” – składa się głównie z podmokłych i wilgotnych lasów wilgotnych oraz na terenie parku stwierdzono występowanie rzadkiego ptaka – bociana czarnego.

Rezerваты przyrody:

- „Parkowe” – rezerwat leśny, obejmuje część doliny Wiercicy (leży w obszarze Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd),
- „Wielki Las” – na jego terenie zidentyfikowano bardzo rzadkie gatunki ptaków: błotniaka stawowego, bociana czarnego i żurawia (leży w obszarze Parku Krajobrazowego Stawki),
- „Ostrężnik” – na jego terenie znajdują się ruiny zamku i jaskinie. (leży w obszarze Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd i Natura 2000),
- Rezerwat Zielona Góra – znajduje się na obszarze Ostoi Olsztyńsko-Mirowskiej w obrębie Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd,
- Rezerwat Przyrody „Cisy w Hucie Starej” – w gminie Kozięgłowy, chroni się tutaj naturalne stanowiska cisa pospolitego,
- Rezerwat „Kaliszak” – wchodzi w skład Ostoi Złotopotockiej, ustanowionej w ramach sieci Natura 2000,
- Rezerwat „Bukowa Kępa” – położona na uboczu uczęszczanych rejonów Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, na pograniczu gmin Niegowa i Janów, ochronie podlegają naturalne zespoły buczyn o pierwotnym charakterze,
- Rezerwat „Sokole Góry” – skupisko wzniesień usytuowane nieopodal Olsztyna, lesiste masywy z niecodziennymi wapiennymi skałami.

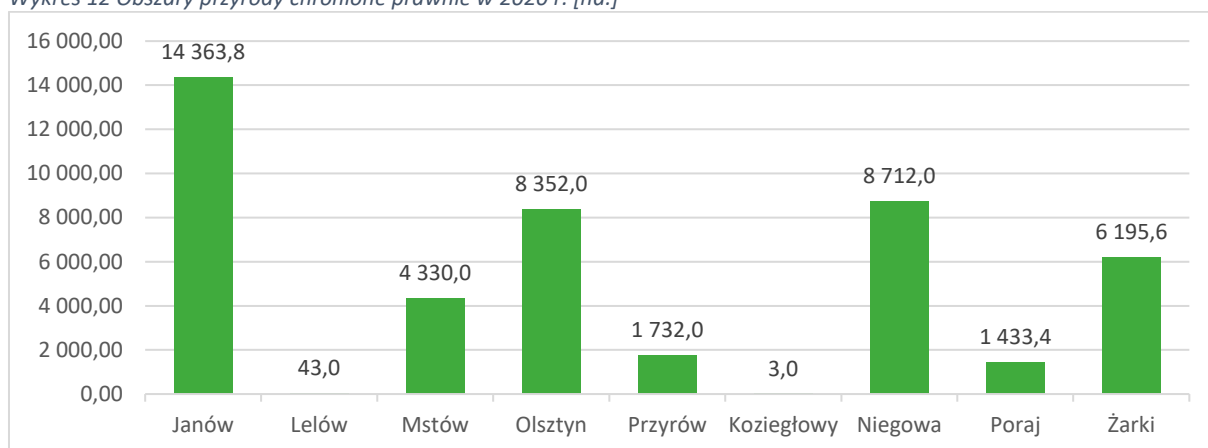
O wysokich walorach przyrodniczych Północnej Jury może świadczyć fakt, włączenia ich do sieci obszarów chronionych Natura 2000:

---

³ „Strategia Rozwoju Lokalnego kierowane przez społeczność”, Partnerstwo Północnej Jury, aktualizacja 2020

- Ostoja Olsztyńsko-Mirowska,
- Ostoja Złotopotocka,
- Białka Lelowska,
- Dolina Górnej Pilicy,
- Suchy Młyn,
- Przełom Warty koło Mstowa,
- Ostoja Kroczycka.

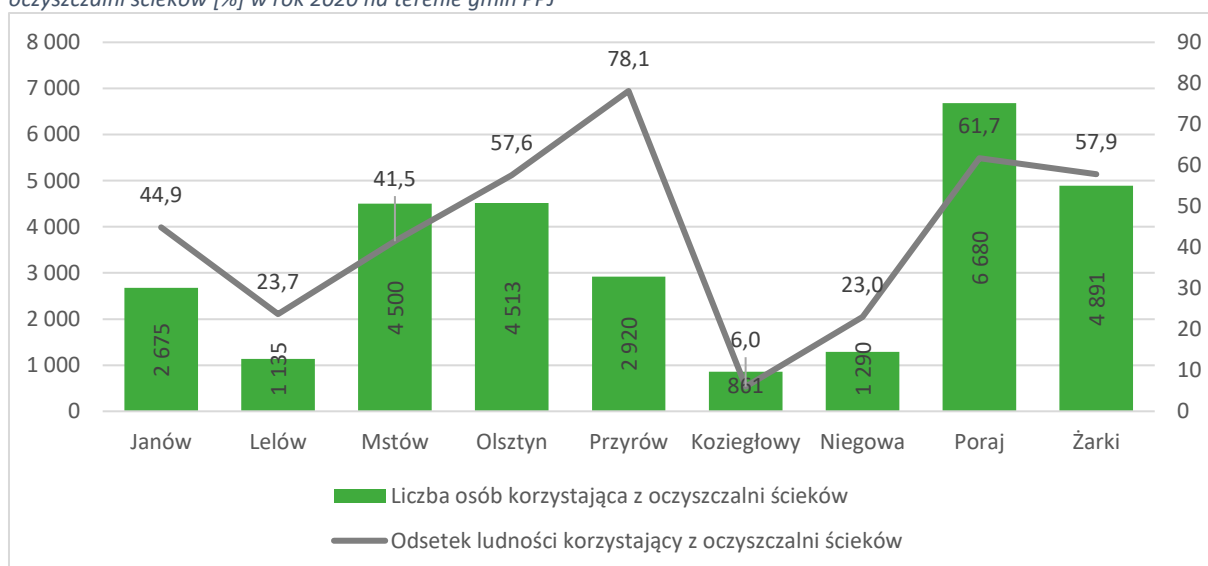
Wykres 12 Obszary przyrody chronione prawnie w 2020 r. [ha.]

Źródło: dane GUS BDL

Jednym z wyzwań stojących przed gminami PPJ jest ograniczona dostępność do oczyszczalni ścieków. Przez ostatnie pięć lat zwiększyła się liczba osób korzystających z oczyszczalni ścieków z 26 536 do 29 465 osób. Przyrost wyniósł 2 929 osób (9,9%). Jednak do oczyszczalni ścieków w 2020 r. dostęp posiadało jedynie 40,7% mieszkańców obszaru PPJ. Największy odsetek ludności na poziomie gmin osiągnęła gmina Przyrów – 78,1% (2 920 osób). Najniższy odsetek zanotowała gmina Koziegłowy – zaledwie 6% (861 osób).

Wykres 13 Dynamika pomiędzy ilością osób korzystających z oczyszczalni ścieków [os.] a odsetkiem ludności korzystających z oczyszczalni ścieków [%] w rok 2020 na terenie gmin PPJ

Źródło: dane GUS BDL

Liczba odpadów komunalnych zebranych w ciągu roku na obszarze gmin Partnerstwa Północnej Jury od 2017 r. wzrosła o 4 564,5 t. (20,7%) do 2020 r., gdzie osiągnęła poziom 22 098,9 t. Największy udział w odpadach komunalnych zebranych na terenie PPJ w 2020 r. osiągnęła gmina Poraj – 21,6% (4 768,8 t.), następnie gmina Koziegłowy – 17,9% (3 948,65 t.) i gmina Mstów – 14,7% (3 241,8 t.). Natomiast, najmniejszy udział zanotowała gmina Przyrów – 3,0% (665,66 t.).

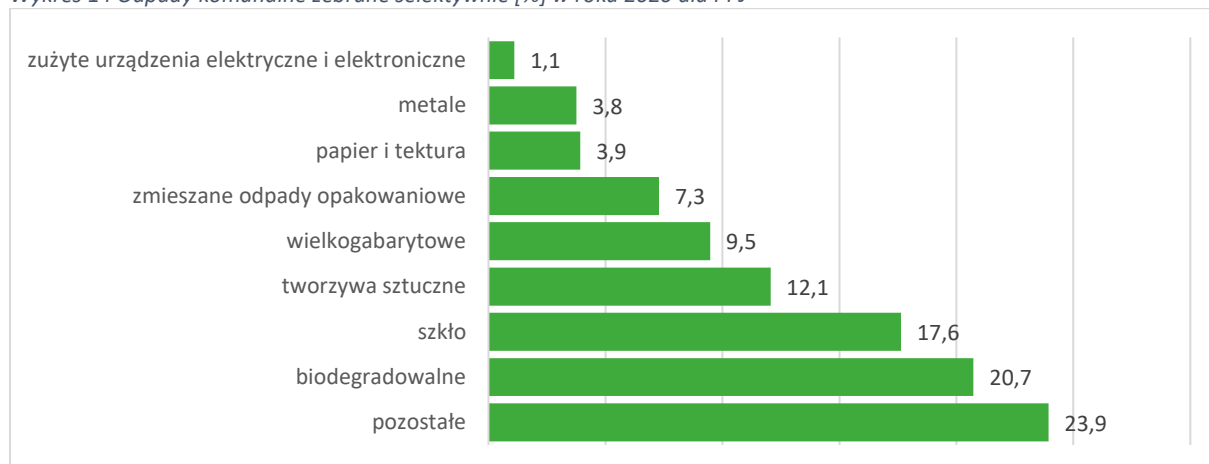
Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez jednego mieszkańca na terenie gmin PPJ wynosi 258 kg. Województwo śląskie w tym samym wskaźniku osiąga 395 kg, czyli 137 kg (34,7%) więcej. Masa odpadów wytworzonych przez jednego mieszkańca na poziomie kraju równa jest 342 kg, o 84 kg (24,6%) więcej niż PPJ. Widać, że mieszkańcy terenu Partnerstwa Północnej Jury produkują mniej odpadów niż ludność zamieszkująca województwo oraz kraj. Natomiast zarówno osoby zamieszkujące gminy PPJ, jak i turyści nie dbają o środowisko. Przyczyniają się do niszczenia oraz zaśmiecania terenów przyrodniczych obszaru. Ponadto, posiadają niską świadomość problemów klimatycznych oraz środowiskowych. Stanowi to ważny problem, ponieważ mieszkańcy chcą przebywać w czystej przestrzeni, a zadbane środowisko przyciągnie większą liczbę turystów⁴.

W 2020 r. na terenie gmin PPJ największy udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie (poza pozostałymi) stanowiły odpady biodegradowalne – 2 099,2 t. (20,7% wszystkich odpadów), później szkło 1 785,8 t. (17,6% wszystkich odpadów) i tworzywa sztuczne 1 221,3 t. (12,1% wszystkich odpadów). W przypadku tworzyw sztucznych, najwięcej zebrano ich na terenie gminy Mstów – 230,4

⁴ „Strategia Rozwoju Lokalnego kierowane przez społeczność”, Partnerstwo Północnej Jury, aktualizacji 2020

t., jest to udział równy 18,9% tworzyw sztucznych zebranych ze wszystkich gmin. Z kolei, najmniej tworzywa sztuczne zebrano w gminie Lelów – 41 t.

Wykres 14 Odpady komunalne zebrane selektywnie [%] w roku 2020 dla PPJ

Źródło: dane GUS BDL

 Mocne strony	Wyzwania
Bogactwo przyrodnicze	Bardzo niska dostępność do oczyszczalni ścieków
Niska ilość odpadów wytworzonych przez 1 mieszkańca	Brak świadomości mieszkańców z zakresu ochrony środowiska

II.1.2.7 Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Charakterystycznym elementem niematerialnego dziedzictwa ludności gmin Partnerstwa Północnej Jury są **tradycje rolnicze oraz rzemieślnicze**. Ze względu na niską jakość gleby powoli odchodzi się od uprawy roli, natomiast rzemiosło, w szczególności artystyczne, stanowi ważny potencjał mieszkańców PPJ. Trudnią się oni: szewstwem, wytwarzaniem sztucznych choinek i kwiatów, plecionkarstwem, kapelusznictwem. Z zakresu rzemiosła artystycznego należy wyróżnić: kowalstwo artystyczne, stolarstwo, kamieniarstwo oraz piekarnictwo. Do regionalnych potraw obszaru PPJ Jury w tym wpisanych na Listę Produktów Tradycyjnych należy zaliczyć między innymi ciulim lełowski, chleb tatarczuch oraz żareckie obwarzanki odpustowe. Nadal popularne wśród mieszkańców są zacierki, placki z blachy, kapusta z grochem, zalewajka czy wiele rodzajów tradycyjnego pieczywa oraz regionalne prażonki (pieczonki)⁵.

⁵ <https://www.turystykazarki.pl/kategorie/kulinarna> odczyt z 25.08.2021 r.

Zabytki znajdujące się na terenie gmin Partnerstwa Północnej Jury to **pozostałości po różnych rodzajach zabudowy historycznej**. Znajdują się tu ruiny zamków, które udostępnione są do zwiedzania. Można zobaczyć pozostałości po średniowiecznych grodach. Dodatkowo przygotowane do zwiedzenia są zabytkowe pałace oraz dworki szlacheckie. Z historycznej zabudowy wiejskiej przetrwały do dziś niektóre młyny oraz drewniane chaty. Ostatnim elementem zabytkowej architektury są drewniane i murowane kościoły oraz cmentarze parafialne, wojenne i żydowskie rozsiane po gminach PPJ.

Zasoby przyrodnicze stanowią główną wartość terenów Partnerstwa Północnej Jury. Znajduje się na niej wiele malowniczych miejsc połączonych szlakami turystycznymi, spacerowymi, rowerowymi oraz trasami Nordic Walking. Dech zapierają widoki wapiennych ostańców oraz panoramy jurajskich krajobrazów. Wiele stawów i zbiorników wodnych znajdujących się w obszarze PPJ zostało wzbogaconych poprzez wybudowanie kompleksów rekreacyjno-wypoczynkowych w najbliższej okolicy. Lasy oraz unikatowa flora i fauna obszaru zostały w znacznej części objęte ochroną przyrody ze względu na swoją wartość biologiczną. Pod ziemią znajduje się ponad sto jaskiń. Walory przyrodnicze terenu zostały połączone z zabytkowymi obiektami poprzez przygotowane questy dla turystów. Są to zadania połączone z zagadkami, do rozwiązania których konieczne jest udanie się w wyznaczone miejsca.

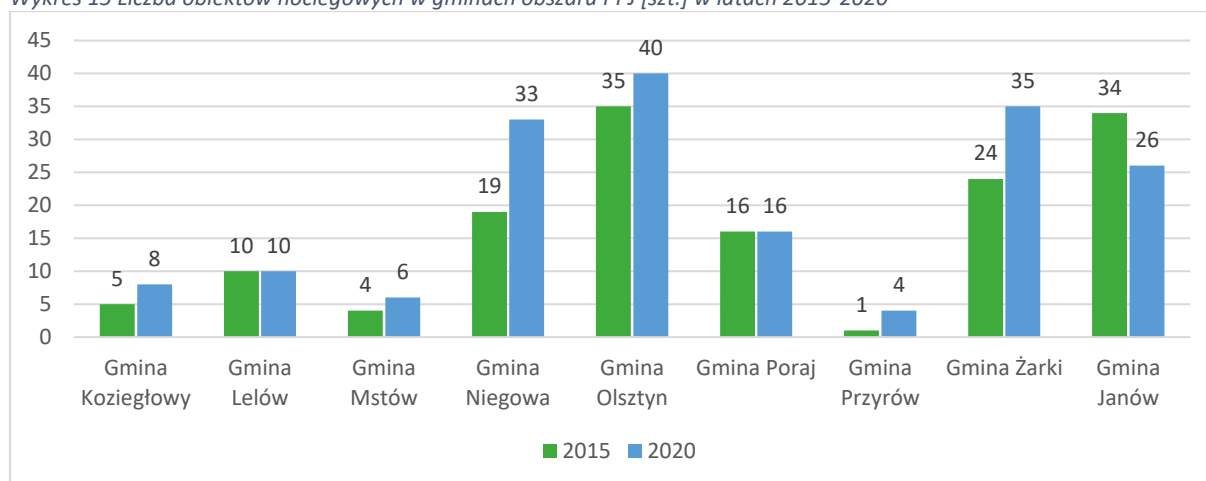
Ponadto obszar objęty Partnerstwem Północnej Jury wyposażono w **obiekty sportowe oraz inne atrakcje** umożliwiające aktywne spędzanie wolnego czasu, w tym zewnętrzne siłownie. Rzeki przygotowano do spływów kajakowych i pontonowych. Systematycznie organizowane są rajdy samochodowe oraz jazdy na quadach. Powstało pole paintaballowe. Dużą atrakcją stanowi Jurajski Park Linowy w Złotym Potoku dla odwiedzających w każdym wieku. Północna Jura odwiedzana bardzo często jest przez wspinaczy sportowych, którzy mierzą się z trasami wspinaczkowymi wyznaczonymi na wapiennych skałach. Krajobrazy Jury sprzyjają długim wędrówkom po wyznaczonych szlakach turystycznych, spacerowych lub rowerowych.

W celu przyjrzenia się działaniu sektora turystycznego wewnątrz terenów objętych Stowarzyszeniem PPJ należy przeanalizować dane dotyczące liczby obiektów noclegowych, liczby hoteli, liczby miejsc noclegowych/zakwaterowań w gminach, liczby lokali gastronomicznych oraz dochodów z turystyki z podziałem na gminy. Wykorzystane dane zostały zagregowane przez Partnerstwo. Dzięki temu udało się w poniższych akapitach oddać sytuację panującą w gminach.

W 2015 r. na obszarze działania Partnerstwa działało łącznie 148 obiektów noclegowych. Do 2020 r. liczba ta wzrosła do 178 obiektów. Przyrost wyniósł 30 punktów noclegowych (16,9%). Najwięcej z nich znajduje się w gminie Olsztyn (40), gminie Żarki (35) oraz gminie Niegowa (33). W większości gmin względem 2015 r. liczba obiektów noclegowych wzrosła. Największy przyrost odnotowała gmina

Niegowa – o 14 obiektów. Sytuacja nie zmieniła się w gminach Lelów i Poraj. Jedynie w gminie Janów liczba obiektów noclegowych zmniejszyła się z 34 do 26 w badanym okresie – o 8 obiektów (23,5%).

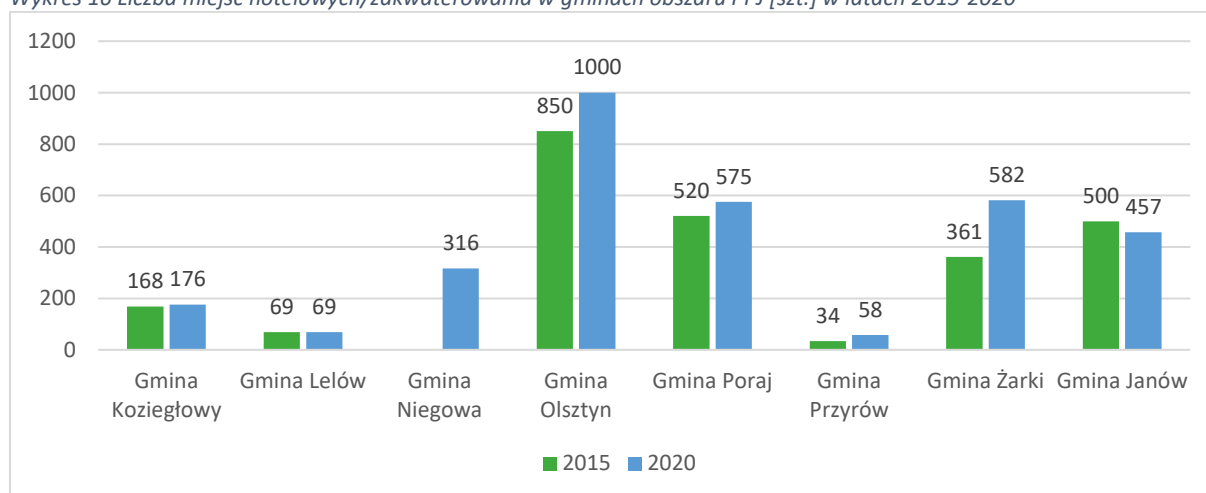
Wykres 15 Liczba obiektów noclegowych w gminach obszaru PPJ [szt.] w latach 2015-2020

Źródło: dane LGD PPJ

W 2020 r. w obrębie Stowarzyszenia dostępne były 3 233 miejsca hotelowe, czyli o 731 miejsca (22,%) więcej niż w 2015 r. Analogicznie do liczby hoteli, najwięcej turystów mogło otrzymać nocleg w gminie Olsztyn (1 000 miejsc). Niespełną połowę mniej dostępnych miejsc oferują gminy Żarki (582) oraz Poraj (575). Najmniejsza liczba turystów może nocować w gminie Przyrów (58). W gminie Mstów nie występują żadne miejsca hotelowe. Warto zwrócić uwagę jak znacznie zwiększyła się możliwości zakwaterowania w gminach Niegowa oraz Żarki. Potencjalnie przełoży się to na rozwój sektora turystyki całego obszaru PPJ. Natomiast liczba miejsc hotelowych w gminie Janów zmniejszyła się o 43 zakwaterowania (8,6%) – w 2020 r. wyniosła 457 miejsc.

Wykres 16 Liczba miejsc hotelowych/zakwaterowania w gminach obszaru PPJ [szt.] w latach 2015-2020

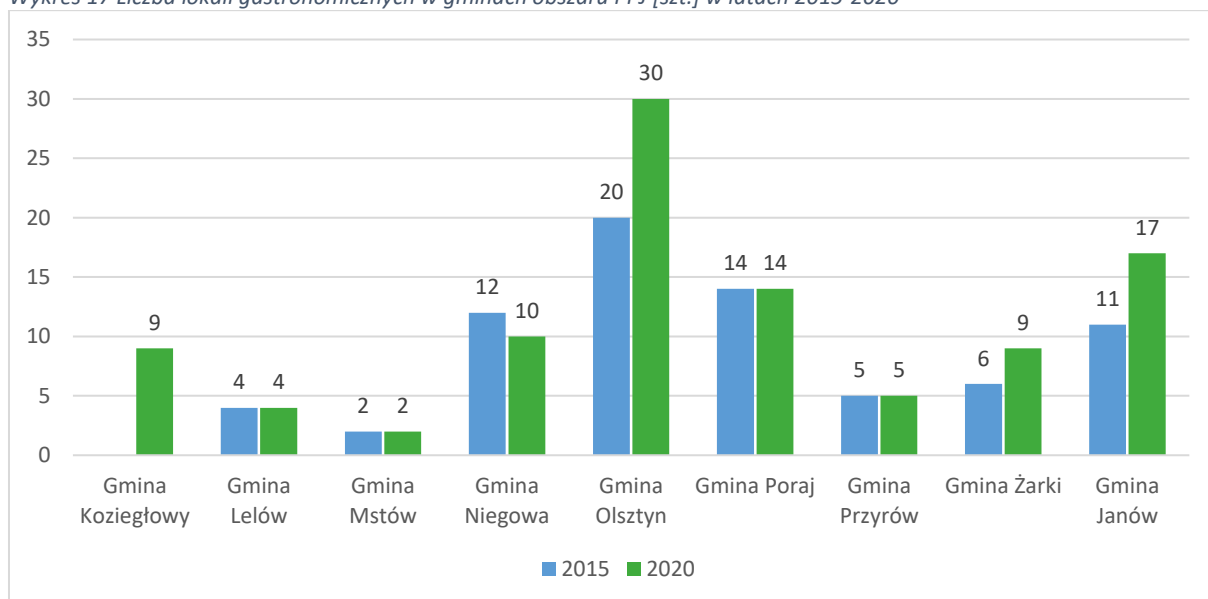

Źródło: dane LGD PPJ

W obrębie działania Partnerstwa Północnej Jury w 2020 r. funkcjonowało 100 lokali gastronomicznych. W roku bazowym było ich o 26 mniej (26,0%). Największa ich część otwarta jest w gminie Olsztyn (30 lokali). Znaczna ilość znajduje także się w gminach Janów (17) oraz Poraj (14). Około dziesięciu działa

w gminach Niegowa, Żarki i Koziegłowy. Najmniej lokali gastronomicznych oferuje gmina Mstów, jedynie dwa.

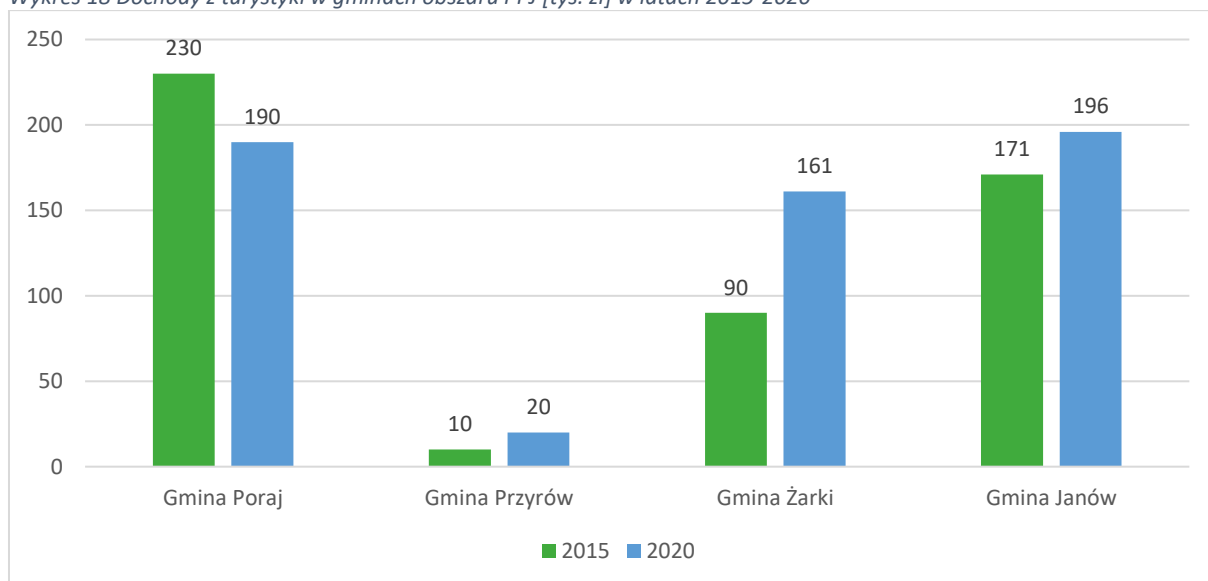
Wykres 17 Liczba lokali gastronomicznych w gminach obszaru PPJ [szt.] w latach 2015-2020

Źródło: dane LGD PPJ

Stowarzyszeniu udało się zagregować dane dotyczące dochodów z turystyki w czterech gminach. W gminie Poraj w latach 2015-2020 dochody wzrosły o 40 tys. zł i na koniec badanego okresu wyniosły 190 tys. zł. W pozostałych gminach odnotowano wzrost dochodów z tego sektora. W gminie Poraj przyrost wyniósł 10 tys. zł (20 tys. zł – 2020 r.), a w gminie Janów – 25 tys. zł (196 tys. zł – 2020 r.). Natomiast w gminie Żarki turystyka ewidentnie mocno się rozwinęła przez ostatnie pięć lat. W 2015 r. dochody z sektora wyniosły 90 tys. zł, a w 2020 r. zwiększyły się do 161 tys. zł. Wzrost ten liczy 71 tys. zł, czyli 44,1%.

Wykres 18 Dochody z turystyki w gminach obszaru PPJ [tys. zł] w latach 2015-2020

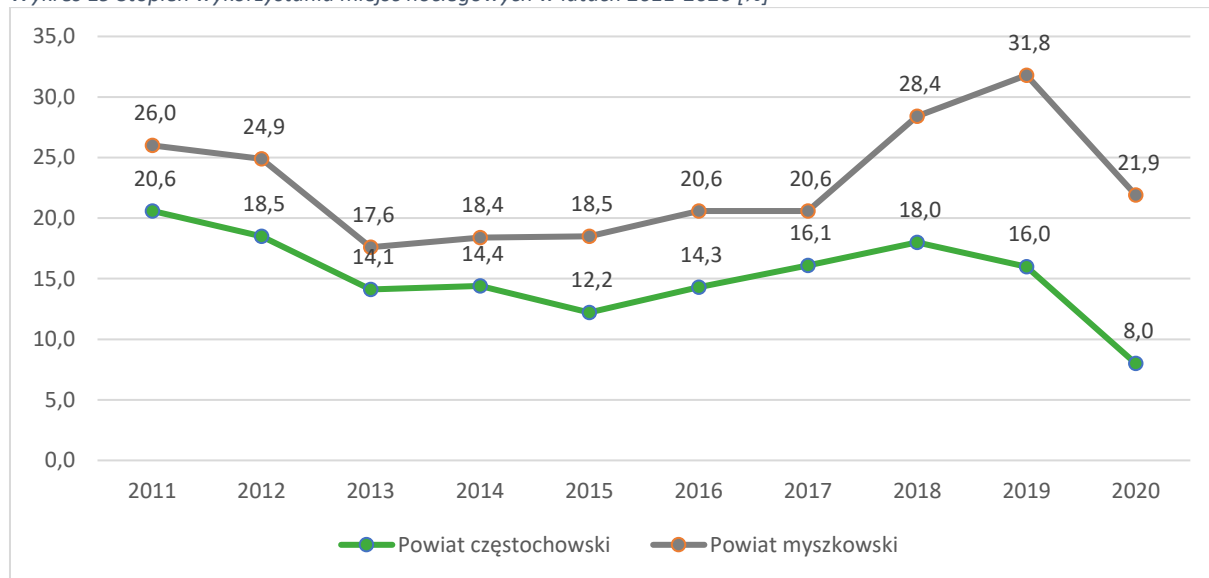

Źródło: dane LGD PPJ

Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w powiecie myszkowskim w badanym okresie zmniejszył się o 4,1 punkty procentowe. W 2011 r. wynosił 26%, a w 2020 r. 21,9%. W powiecie częstochowskim współczynnik ten w roku bazowym wyniósł 20,6%, a na koniec okresu zmniejszył się o 12,6 punktów procentowych. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w powiecie częstochowskim jest niższy niż w powiecie myszkowskim oraz zanotował większy ubytek odwiedzających. Do 2019 r. dla obu powiatów tendencje były zwykłe. Zmieniło się to na skutek wybuchu pandemii COVID-19 w 2020 r.

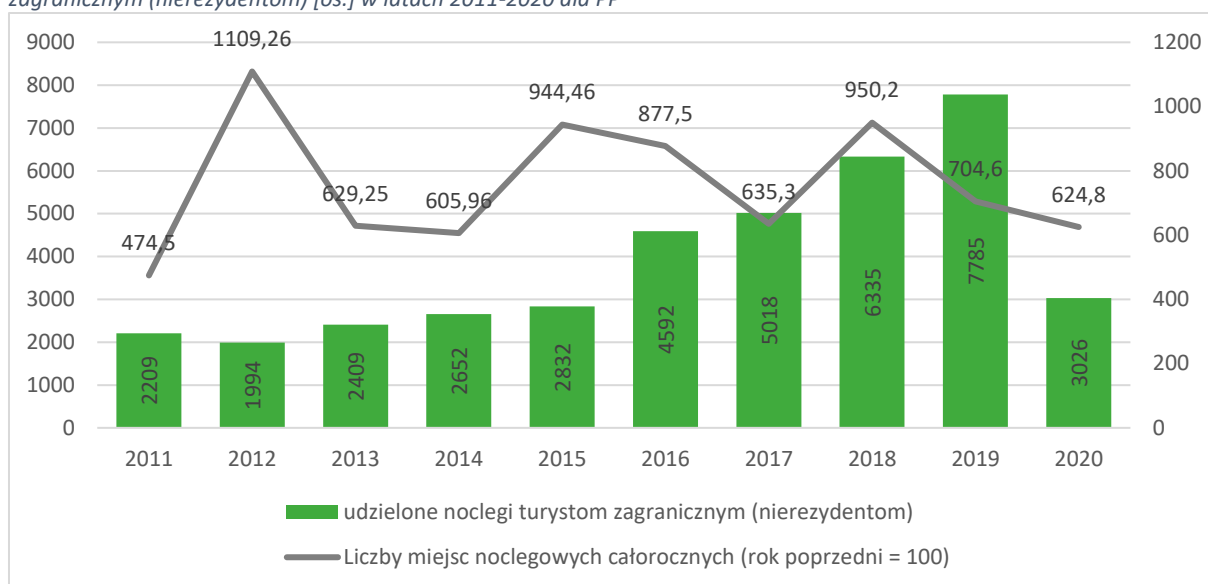
Wykres 19 Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w latach 2011-2020 [%]

Źródło: dane GUS BDL

Poniższy wykres przedstawia dynamikę liczby miejsc noclegowych całorocznych (rok poprzedni = 100) oraz udzielonych noclegów turystom zagranicznym (nierezydentom). Widać tutaj niemały wpływ pandemii COVID-19 na przedstawione wskaźniki, które odnotowały spadek w 2020 r. W badanym okresie do 2019 r. liczba udzielonych noclegów stopniowo zwiększała się i osiągnęła wtedy najwyższy wynik 7 785 udzielonych noclegów. W roku bazowym udzielono 4 592 noclegów, natomiast w 2020 r. jedynie 3 026. Nastąpiło zmniejszenie się liczby udzielonych noclegów o 1 566 (34,1%). Liczba miejsc noclegowych całorocznych pomiędzy 2016 a 2020 rokiem notowała większe wahania. Nie mniej, z 877,5 miejsc w roku bazowym zmniejszyła się do 624,8 na koniec badanego okresu. Ubytek wyniósł 252,7 miejsc noclegowych (28,8%).

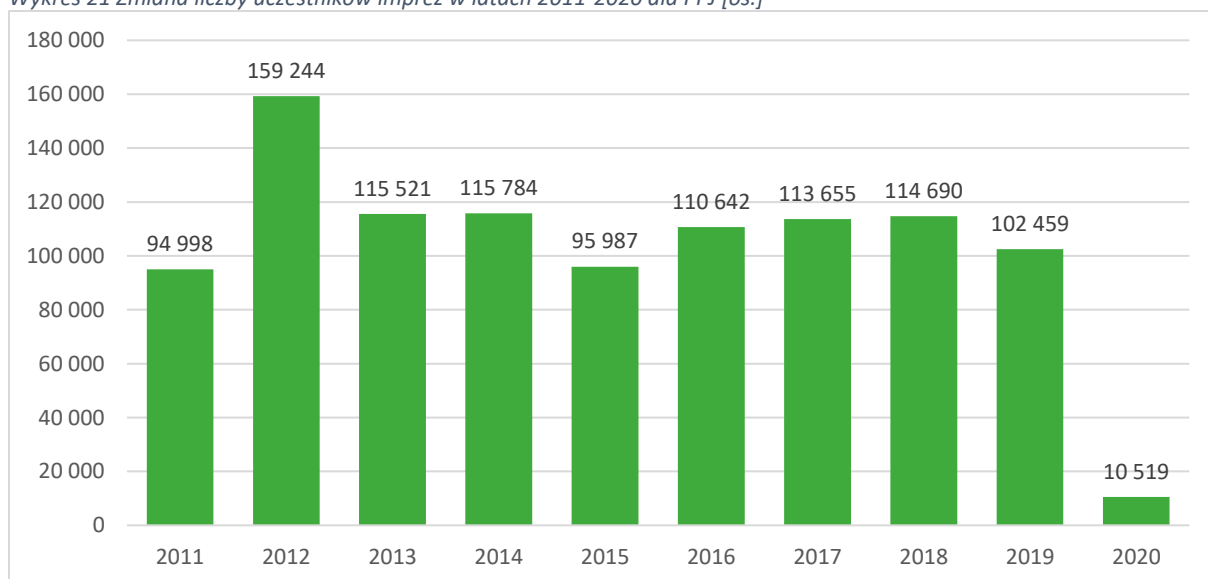
Wykres 20 Dynamika liczby miejsc noclegowych całorocznych (rok poprzedni = 100) oraz udzielonych noclegów turystom zagranicznym (niezzydentom) [os.] w latach 2011-2020 dla PP

Źródło: dane GUS BDL

Kolejny wykres obrazuje zmianę liczby uczestników imprez w latach 2011-2020. W roku bazowym odnotowano 94 998 uczestników. Na koniec badanego okresu w imprezach wzięło udział jedynie 10 519 osób. Liczba zmniejszyła się o 84 479 uczestników (88,9%). Należy pamiętać, że tak znaczny spadek spowodowany jest m.in. pandemią COVID-19. Pomiędzy rokiem 2011-2019 liczba uczestników imprez osiągnęła przyrost o 7 461 osób (7,3%). Największą liczbę osób w 2020 r. udało się zgromadzić na imprezach w gminie Koziegłowy – 3 655 uczestników. Natomiast najmniejszą liczbę gminie Przyrów – jedynie 80 osób.

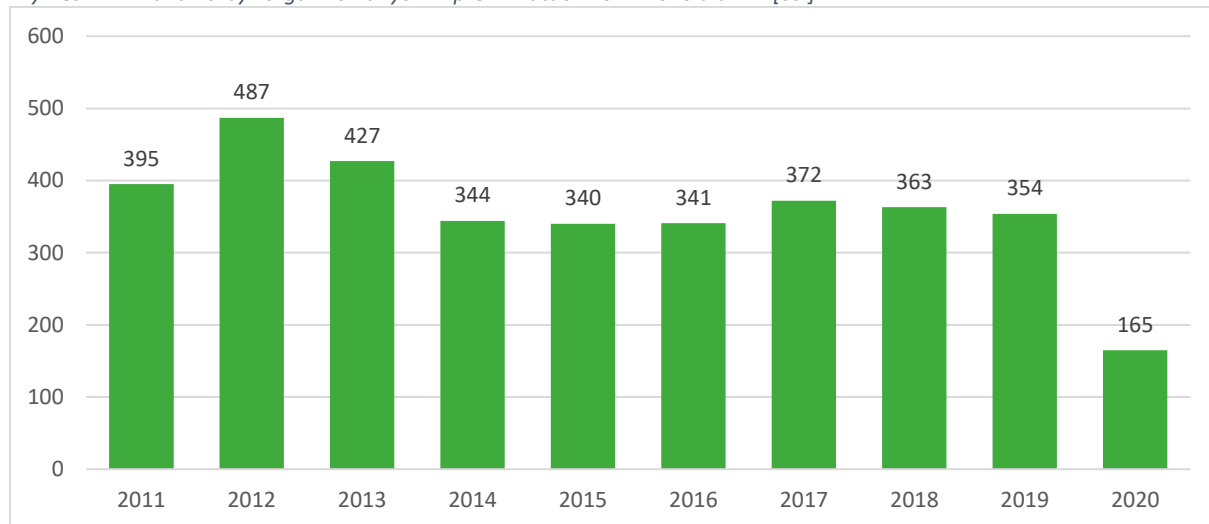
Wykres 21 Zmiana liczby uczestników imprez w latach 2011-2020 dla PPJ [os.]

Źródło: dane GUS BDL

Liczba imprez w 2011 r. wyniosła 395. W 2020 r. spadła do 165. Różnica na przestrzeni badanego okresu wyniosła 230 imprez, co przekłada się na 58,2%. Warto mieć na uwadze, że spadek dostrzegaliśmy w 2020 r. związany jest z pandemią COVID-19.

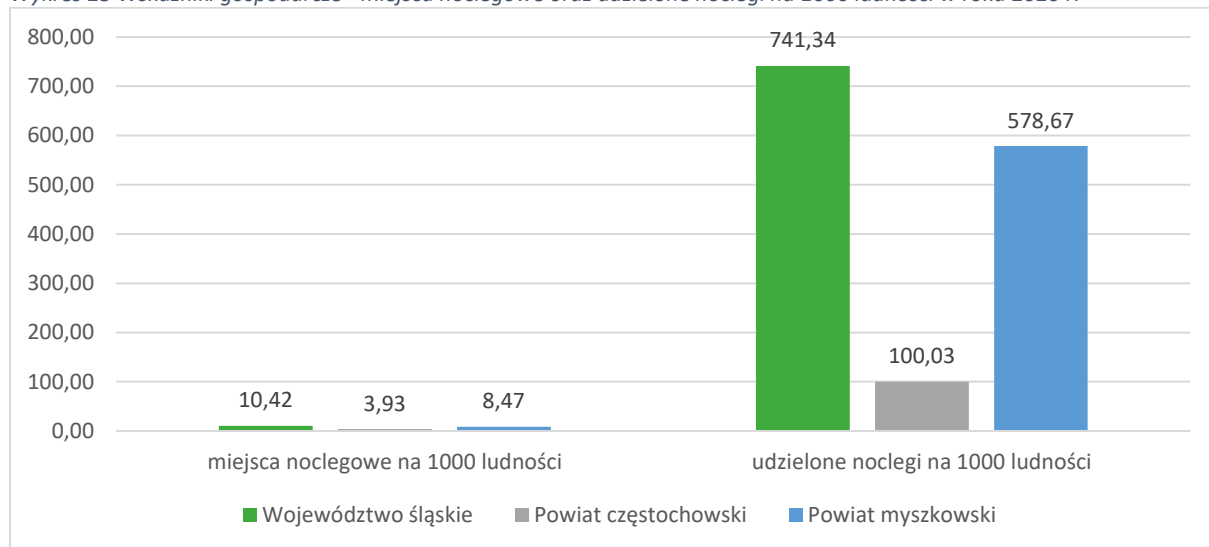
Wykres 22 Zmiana liczby zorganizowanych imprez w latach 2011-2020 dla PPJ [os.]

Źródło: dane GUS

W przypadku ilości miejsc noclegowych na 1000 ludności przewagę osiąga województwo śląskie notując 10,42 miejsc w porównaniu do powiatu częstochowskiego i myszkowskiego. Wyprzedzając o 1,95 (18,7%) powiat myszkowski oraz powiat częstochowski o 6,49 miejsca (62,3%). Podobnie kształtują się zależności w przypadku udzielonych noclegów na 1000 ludności. Dominuje województwo osiągając wynik 741,34 udzielone noclegi, następnie znajduje się powiat myszkowski notując 578,67 noclegów, czyli o 162,67 mniej (21,9%). Liczba udzielonych noclegów dla powiatu częstochowskiego równa jest 100,3. Mniej od województwa śląskiego o 641 noclegi, czyli 86,5%. Powyższe dane prezentowane są za 2020 rok.

Wykres 23 Wskaźniki gospodarcze - miejsca noclegowe oraz udzielone noclegi na 1000 ludności w roku 2020 r.

Źródło: dane GUS BDL

 Mocne strony	Wyzwania
Bogactwo przyrodnicze	Straty gospodarcze spowodowane pandemią
Atrakcyjne turystycznie dziedzictwo kulturowe	Ubogie zaplecze noclegowe powiatu częstochowskiego
Możliwość aktywnego spędzania wolnego czasu	

II.2 Działalność „Partnerstwa Północnej Jury

II.2.1 Projekty realizowane przez „Partnerstwo Północnej Jury”

Data	Nazwa projektu	Zakres
24-26 kwietnia 2019	Od dziedzictwa do bogactwa „ODDO”	Celem projektu było odkrywanie lokalnego dziedzictwa poprzez 3 dniowe warsztaty wyjazdowe, m.in. na terenie PPJ. Uczestniczyli w nich mieszkańcy oraz przedstawiciele 7 partnerów projektu, w tym 2 czeskich LGD. Zwiedzanie obejmowało m.in. Stary Młyn Muzeum Rzemiosł Dawnych, Dom Kultury w Żarkach, Sanktuarium Matki Bożej Leśniowskiej, Kamieniołom Lipówka w Rudnikach, pumtrack w Lipówce. Przyczyniło się to do zapoznania z lokalną historią, bogactwem przyrodniczym i krajobrazowym oraz dziedzictwem kulturowym. W okresie maj-sierpień 2019 r. informowano o zasobach obszaru objętego projektem, dzięki wydaniu map polskich partnerów projektu współpracy, a także kalendarza promującego lokalne zasoby na 2020r ⁶ . W ramach projektu współpracy opracowano trójjęzyczny album prezentujący lokalne dziedzictwo historyczne, kulturalne, przyrodnicze wszystkich partnerów projektów, a także opracowano autorską grę memory, która została wydana z myślą o najmłodszych mieszkańcach LGDów, uczących się aktywnie poprzez „zabawę”.
sierpień 2017 – maj 2018	„Wielkie granie i odkrywanie- Zasoby obszaru naszym atrybutem rozwoju” ZONAR	Współpraca pomiędzy trzema sąsiadującymi ze sobą Lokalnymi Grupami Działania: „Bractwo Kuźnic”, „Partnerstwo Północnej Jury” i „Razem na wyżyny”. Przeprowadzono warsztaty dla mieszkańców oraz liderów lokalnych społeczności reprezentujących 20 gmin. Opracowano autorską grę planszową promującą zasoby obszarów objętych współpracą. Celem projektu była aktywizacja mieszkańców oraz zapoznanie i zachęcenie do zwiedzania zasobów turystycznych gmin. Na koniec zorganizowano turniej gry przy wykorzystaniu wcześniej opracowanej gry planszowej ⁷ .
sierpień - wrzesień 2020	„Wiedza na wagę życia”	Przeprowadzono kurs Kwalifikowanej Pierwszej Pomocy dla członków straży pożarnej z obszaru działania PPJ. Celem projektu było dostarczenie strażakom wiedzy i umiejętności jak bezpieczne, profesjonalne i fachowo udzielić pomocy medycznej w sytuacjach zagrożenia zdrowia lub życia w związku z prowadzonymi akcjami bojowymi. Potrzeba zdobycia takich kwalifikacji sygnalizowana była wielokrotnie przez 83 funkcjonujące na obszarze PJJ jednostki straży. Dzięki uczestnictwu w kursie, strażacy mogą pracować przy zabezpieczeniu medycznym na imprezach sportowych, kulturalno- rekreacyjnych. Kwalifikacje i tytuł ratownika zdobyło 90 druhów strażaków ⁸ .

⁶ <http://www.jura-ppj.pl/box/oddo>, odczyt 22.08.2021 r.

⁷ <http://www.jura-ppj.pl/box/zonar>, odczyt 22.08.2021 r. oraz prezentacja pt. „15 z Partnerstwem Północnej Jury”

⁸ http://www.jura-ppj.pl/aktualnosci_span/990, odczyt 22.08.2021 r. oraz prezentacja pt. „15 z Partnerstwem Północnej Jury”

Data	Nazwa projektu	Zakres
I edycja 2018 r. II edycja 2020 r.	„Z komputerem za Pan brat- warsztaty komputerowe dla osób wykluczonych cyfrowo powyżej 50 roku życia”! ⁹ ; „Zaprzyjaźnij się z komputerem! - warsztaty komputerowe wsparciem dla osób 50+ wykluczonych cyfrowo”	Warsztaty komputerowe dla osób wykluczonych cyfrowo (powyżej 50 roku życia) zamieszkujących obszar PPJ. Miały one charakter 3 dwugodzinnych spotkań warsztatowych, realizowanych na terenie 9 gmin, w których udział brały te same, dziesięcioosobowe grupy. Celem było nabycie przez kursantów kompetencji komputerowych umożliwiających załatwianie koniecznych, życiowych spraw takich jak internetowe opłaty i rachunki, zakupy, możliwość szybszej komunikacji przy użyciu poczty elektronicznej. Udział w warsztatach komputerowych osób powyżej 50 roku życia, wykluczonych cyfrowo, był szansą na podniesienie kwalifikacji, zdobycie pracy czy też poszukiwanie w Internecie np. informacji o możliwości finansowania działalności nieaktywnych organizacji pozarządowych. W sumie udział w warsztatach wzięło 90 osób. Wyróżnienia I edycji projektu: <ul style="list-style-type: none"> • Nagroda Rural Inspiration Awards w 2019r. • prezentacja na stoisku wystawienniczym w Brukseli podczas konferencji pt. „Po 2020: działania lokalne w zmieniającym się świecie” • prezentacja projektu podczas konferencji w Hiszpanii pt. „Nowe umiejętności cyfrowego rolnictwa” Wartość I edycji – 41 575 zł Wartość II edycji – 49 650 zł ⁹
26 maja 2020- 25 sierpnia 2021	„Dziedzictwo kulinarne Partnerstwa Północnej Jury inspiracją do rozwoju przedsiębiorczości i aktywizacji lokalnej społeczności”	Organizacja konkursu kulinarnego wraz z konferencją, na których 110 uczestników zaktywizowało się i zdobyło wiedzę m.in. na temat Slow life na obszarze Stowarzyszenia PPJ. Projekt stanowił promocję jakości życia na wsi i wsi jako miejsca do życia i rozwoju zawodowego, a także wzmocnił wiedzę dotyczącą zarządzania projektami z zakresu rozwoju obszarów wiejskich na terenie Stowarzyszenia PPJ. 50 uczestników konkursu kulinarnego wymieniło wiedzę i doświadczenie dotyczącą tradycyjnych, lokalnych potraw ¹⁰ .
Rok 2020	„Las w słoiku”	Warsztaty edukacyjne z zakresu ekologii inspirowały do zakładania i obserwowania mikro ekosystemów. Łącznie w warsztatach udział wzięło 135 mieszkańców obszaru PPJ, a także osoby, które są przedstawicielami organizacji pozarządowych, borykających się z problemem niskiej aktywności, osoby z grupy defaworyzowanej z obszaru PPJ. W ramach projektu wydano 1 950 sztuk puzzli składających się każdy z: 3 kompletów po 100 elementów. Puzzle promują ekologię na obszarze Stowarzyszenia PPJ ¹¹ .

⁹ http://www.jura-ppj.pl/aktualnosci_span/991, odczyt 22.08.2021 r. oraz prezentacja pt. „15 z Partnerstwem Północnej Jury”

¹⁰ http://www.jura-ppj.pl/aktualnosci_span/953, odczyt z 22.08.2021 r. oraz prezentacja pt. „15 z Partnerstwem Północnej Jury”

¹¹ prezentacja pt. „15 z Partnerstwem Północnej Jury”

Data	Nazwa projektu	Zakres
Rok 2021	Promocja ekologii na terenie PPJ – operacja własna	<p>Przygotowanie i przeprowadzenie 9 dwugodzinnych warsztatów zakładania ogrodów w szkłe jak również 9 dwugodzinnych warsztatów w zakresie tworzenia leśnych obrazów z mchu na obszarze wszystkich 9 partnerskich gmin Stowarzyszenia PPJ. W ramach projektu przewiduje się również zakup i dystrybucję wśród mieszkańców mieszanek polskich nasion, rodzimych dzikich kwiatów celem tworzenia przyjaznych miejsc dla pszczół w postaci łąk kwietnych. Dodatkowo, planuje się produkcję krótkometrażowego (10-15min) filmu o treści edukacyjnej z tematyki ekologii i promocji jurajskich walorów przyrodniczych .</p> <p>W 2012 r. projekt o tematyce ekologicznej, realizowany przez PPJ oraz inne LGD w partnerstwie, o tytule „Ekologia- kogo obchodzą losy cywilizacji?” został zgłoszony do prestiżowego konkursów Energy Globe Award i został zwycięzcą krajowym nagrody ENERGY GLOBE. W ramach tego projektu m.in. opracowano oraz rozdystrybuowano 3500 plakatów edukacyjno-promujących, wystawiono 129 przedstawień teatralnych o treściach proekologicznych w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych, zakupiono do przedszkoli ekologiczne kredki, papier, zorganizowano konkurs plastyczny pt. „Ziemia- mój dom”, opracowano dla najmłodszych kolorowanke, dystrybuowano wśród mieszkańców zgniatarki do zmniejszania objętości śmieci oraz wydano kalendarze ekologiczne¹².</p>
Rok 2021	„Najlepsze inicjatywy lokalne inteligentnych sołectw w Partnerstwie Północnej Jury”	<p>W ramach projektu zorganizowano konferencje dotyczącą idei smart villages na obszarze działania Stowarzyszenia PPJ i konkurs na najlepsze inicjatywy lokalne inteligentnych sołectw. Projekt zakładał dwie formy realizacji, a tym samym dwie drogi wzmocnienia aktywności – udział w konkursie oraz jednodniowej konferencji.¹³</p>

¹² prezentacja pt. „15 z Partnerstwem Północnej Jury”

¹³ prezentacja pt. „15 z Partnerstwem Północnej Jury”

II.2.2 Zasoby stanowiące potencjał turystyczny na terenie funkcjonowania PPJ

Obszar wchodzący w skład Partnerstwo Północnej Jury posiada bardzo bogate zasoby turystyczne i przyrodniczo-krajobrazowe. W tym podrozdziale zaprezentowane zostaną atrakcje stanowiące potencjał Stowarzyszenia PPJ.

Punkty informacji turystycznej:

- Punkt Informacji Turystycznej w Koziegłowach,
- Centrum Informacji Turystycznej w Poraju,
- Punkt Informacji Turystycznej w Żarkach,
- Punkt PIT w Siedlcu przy Schronisku Młodzieżowym,
- Punkt Informacji Turystycznej w GOK Niegowa,
- Punkt Informacji Turystycznej w Janowie,
- Punkt Informacji Turystycznej w Olsztynie¹⁴.

Obiekty dziedzictwa kulturowego:

Zamki i warownie:

- Osiedle Grodzisko Wały – pozostałości po zabytkowym warownym grodzie obronnym,
- Ruiny zamku w Ostrężniku,
- Grodzisko Gąszczyk w Siedlcu-Podlesiu – miejsce o walorach historycznych, na terenie którego odnaleziono obiekty o charakterze mieszkalnym (m.in. ziemiankę wczesnośredniowieczną i przedmioty codziennego użytku); organizowane są tu rekonstrukcje średniowiecznej walki bronią białą,
- Zamek w Bobolicach – ruiny zamku z XIV w. wznoszące się na wapiennej skale,
- Warownia w Mirowie – warownia wzniesiona na miejscu drewniano-ziemskiego grodu pochodząca z XVI w.,
- Strażnica królewska z XIV w. w Łutowcu – niewielki kawałek muru wapiennego umieszczony na wapiennej skale, który jest pozostałością strażnicy,
- Ruiny Zamku w Olsztynie – ruiny średniowiecznej warowni.
- Ruiny murowanych strażnic w Suliszowicach i Przewodziszowicach

Dworki i pałace:

- Pałac Raczyńskich w Złotym Potoku,
- Dworek Zygmunta Krasińskiego w Złotym Potoku,
- Dworek w Mzurowie,

---

¹⁴ <https://jura.slaskie.travel/touristinformation/list>, odczyt z 22.08.2021 r.

- Drewniana Willa Nałęcz w Żarkach-Letnisko.

Cmentarze:

- Kirkut w Żarkach– cmentarz żydowski,
- Ohel w gminie Lelów – miejsce pochówku cadyka Dawida Bidermana,
- Cmentarz Mauzoleum przy drodze Olsztyn-Kusięta – miejsce upamiętniające tragedie II wojny światowej,
- Cmentarz wojenny w Zrębicach - miejsce upamiętniające tragedii I wojny światowej,
- Zbiorowa mogiła żołnierzy 74 Pułku Piechoty Poległych w Bitwie 3 września 1939r. w Dębowcu,
- Cmentarz parafialny w Żarkach – znajdują się na nim groby powstańców styczniowych poległych w okolicy Żarek.

Kościoty:

- Kościół pw. NMP w Janowie,
- Kościół pw. św. Bartłomieja w Żurawiu,
- Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Żółtym Potoku,
- Zabytkowy Kościół św. Marii Magdaleny w Koziegłowach,
- Kościół św. Barbary w Koziegłowach,
- Kościół Parafialny w Niegowie – pochodzi prawdopodobnie z XII w.,
- Kapliczka z „magicznym dzwonkiem” w Sokolnikach,
- Kościół św. Idziego w Zrębicach – historyczny drewniany kościół wewnątrz którego znajdują się zabytkowe figury, obraz, dzwon, kropielnica i ołtarze barokowe,
- Kościół pw. św. Jana Chrzciciela – wybudowany w latach 1722–26 w Choroni, w Choroni, w Choroni,
- Kościół pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela w Olsztynie,
- Kościół Parafialny pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Żarkach Letnisku,
- Kościół Świętego Mikołaja w Przyrowie – zabytkowa budowla pochodząca z XVI w.,
- Sanktuarium Świętej Anny – powstały w 1606 r. o budowie w stylu barokowym w Aleksandrówce,
- Sanktuarium Matki Bożej Leśniowskiej Patronki Rodzin w Żarkach – część zespołu klasztorne oo. Paulinów,
- Kościółek św. Barbary w Żarkach – zabytkowy kościół wzniesiony prawdopodobnie pod koniec XVII w.,
- Ruiny kościoła św. Stanisława – ruiny kościoła wybudowanego przed 1782 r. w Żarkach,

- Kościół p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Kotowicach - dawna kaplica, przebudowana w latach 1939-1940 z remizy strażackiej.

Kapliczki i klasztory:

- Klasztor Kanoników Regularnych Laterańskich w Mstowie – kościół i klasztor otoczony murami z dziewięcioma warowniami o późnobarokowym wyglądzie, których historia sięga XII wieku,
- Kapliczka św. Floriana w Choroni, u
- Kapliczka harcerska z 1947r. w Żarkach Letnisko,
- Kapliczka z XIX w. z figurą Chrystusa w Małusach Wielkich,
- Klasztor Sióstr Dominikanek Klauzurowych w Aleksandrówce,
- Pustelnia św. Ducha w Czatachowie,
- Sanktuarium Matki Boskiej Leśniowskiej Patronki Rodzin w Żarkach – sanktuarium o walorach historycznych i kulturowych, organizowane są w nim regularnie różne obrządki.

Infrastruktura wiejska:

- Młyn Kołaczew w Żłotym Potoku– drewniany młyn wodny,
- Dawne schronisko PTT – zabytkowy drewniany budynek znajdujący się przy Pstrągarni Raczyńskich w Żłotym Potoku,
- Stajnia Wiking w Żłotym Potoku,
- Izba Tradycji Ziemi Lelowskiej – izba wyposażona jest w artefakty i zabytkowe przedmioty związane z ziemią lelowską, dodatkowo posiada dioramę o tematyce żydowskiej (kiedyś bytujących na terenie Lelowa),
- Zespół folwarczny w Antolce,
- Olsztyńska Szopka – miejsce ze stuletnią zabytkową chałupą, wiele drewnianych figur oraz ruchoma szopka przedstawiająca życie Świętej Rodziny stworzona z kilkuset małych figur,
- Zabytkowy spichlerz z 1783 r. – przeniesiony z Borowna do Olsztyna oraz odrestaurowany,
- Chata na Zakolu Wójtówka w Olsztynie – dwunastoletnia chata z wystrojem wewnętrznym z XVIII – XIX wieku oraz staropolskim chłopskim poczęstunkiem,
- Dawne dworskie zabudowania gospodarcze w Choroni – spichlerz i stodoły, obecnie tereny szkoły,
- „Czarodziejska Zagroda" w Kuźnicy Starej– miejsce dawnego folwarku,

- Muzeum Dawnych Rzemiosł w Starym Młynie w Żarkach – możliwość zapoznania się z historią głównych rzemiosł obecnych w Żarkach: młynarstwa, piekarstwa, szewstwa, bednarstwa i kołodziejstwa,
- Wehikuł Czasu na Jurajskim Szlaku w Żarkach – miejsce, gdzie możemy zobaczyć średniowieczny dom i obóz rycerski,
- Agroskałka w Przybynowie – stara drewniana chata z przełomu XIX i XX wieku, można w niej zobaczyć zabytkowe przedmioty codziennego użytku,
- Zespół starych stodół w gminie Mstów oraz w Żarkach – zachowały się drewniane i murowane stodoły ~~postawione na kamiennych podmurówkach~~ pochodzące z przełomu ~~początku~~ XIX i XX wieku.

Parki i aleje:

- Aleja lipowa w Choroni – miejsce stanowi pomnik przyrody.
- Aleja Klonów w Żółtym Potoku – pomnik przyrody ożywionej, założona przez hrabiego Wincentego Krasińskiego, drzewa pochodzące z XIX w.

Obiekty militarne:

- Powojenne Bunkry na terenie gminy Olsztyn,
- Miejsce posterunku granicznego z czasów II wojny światowej między Rzeszą a generalnym Gubernatorstwem w Choroni,

Pozostałe:

- Pozostałości po fabryce tektury w Masłońskim,
- Zabytkowe obserwatorium astronomiczne w Żarkach Letnisko,
- Manufaktura Słodczy Hokus Pokuss w Żarkach – możliwość zapoznania się z procesem wyrobienia,
- Kampus Eureka w Żarkach – miejsce, gdzie prowadzone są eksperymenty fizyczne oraz chemiczne w formie zabawy dla dzieci,
- Przystań Leśniów w Żarkach – obiekt noclegowo-gastronomiczny, który umożliwia przejazd gazikami i militarnymi samochodami,
- Zagroda Edukacyjna Maciejówka w Ostrowie – prowadzi warsztaty kulinarno-plastyczne dla dzieci,
- EtnoJura - pracownia etnodizajnu w Żarkach – prowadzi warsztaty rękodzieła z wikliny, siana lub drewna,
- ArtWarsztaty w Żarkach – warsztaty artystyczne dla dzieci.
- Jurajska Spiżarnia w Białej Wielkiej

- Agrogospodarstwo „Pod Skałka” w Przybynowie

Obiekty turystyczne i rekreacyjne na wolnym powietrzu:

Świat ostańców – czyli skały, które pod wpływem wietrzenia przybrały malownicze kształty oraz sprzyjają wspinaczkowej skałkowej,

- Brama Twardowskiego w Złotym Potoku – jest symbolem północnej Jury i urzeczywistnia legendę o Panu Twardowskim,
- Diabelskie Mosty w Złotym Potoku,
- Skały Ostrężnickie,
- Skały Grodziska Wały – warowny gród obronny w gminie Janów – grodzisko skalne „Osiedle Wały” zamieszkiwane było od VIII do XII wieku,
- Skały Bukowej Kępy w gminie Janów,
- Leśna Zjawia, położonej nieopodal ruin Zamku Ostrężnik
- Gancarzowa Skała w gminie Janów,
- Babska Skała w gminie Janów,
- Zbójnickie Skały w gminie Janów,
- Skała Miłości w Mstowie.

Świat Jaskiń – ponad sto jaskiń, w tym nieliczne udostępniane do zwiedzania:

- Jaskinia Grota Niedźwiedzia,
- Jaskinia na Dupce,
- Jaskinia na Kadzielni,
- Jaskinia Ostrężnicka,
- Jaskinie Olsztyńska i Wszystkich Świętych – jeden z największych systemów podziemnych na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej,
- Jaskinia Korallowa,
- Jaskinia Wierna – najdłuższa na Jurze (1027m),
- Jaskinia Studnisko – najgłębsza na terenie Wyżyny Krakowsko- Częstochowskiej, deniwelacja 77,5m.

Góry:

- Sokole Góry,
- Góry Towarne,
- Góra Biakło.

Rezerваты przyrody w Gminach Janów, Kozięgłowy, Olsztyn i Przyrów:

- Rezerwat Zielona Góra,

- Rezerwat „Wielki Las” – kompleks wilgotnych lasów łąkowo-olchowych na silnie podmokłym obszarze źródłiskowym,
- Rezerwat „Parkowe”,
- Rezerwat Sokole Góry,
- Rezerwat Ostrężnik,
- Rezerwat Przyrody „Cisy w Hucie Starej”,
- Rezerwat „Kaliszak”,
- Rezerwat „Bukowa Kępa”.

Obiekty sportowe i rekreacyjne:

- Strefa aktywności turystycznej w gminie Lelewów – miejsce, gdzie lokalna społeczność oraz turyści, mogą odpocząć, zorganizować piknik oraz uprawiać sporty,
- Jurajska Spizarnia w Białej Wielkiej – gospodarstwo agro-edukacyjne
- Mstowski rynek – pięknie zdobiony rynek z pomnikiem Adama Mickiewicza,
- Park Linowy Jura w Olsztynie,
- Jurajski Park Linowy w Żółtym Potoku,
- OCR Village w Biskupicach – największy tor treningowy do biegów przeszkodowych w Polsce,
- Kompleks rekreacyjno-sportowo-kulturalny „Strefa Wrażeń” w Poraju – w jego skład wchodzi m.in.: boisko piłkarskie, kort tenisowy, skate park i sezonowe lodowisko,
- Skwer Marszałka Józefa Piłsudskiego w Poraju.

Pozostałe:

- Pustynia Siedlecka – pustynia będąca miejscem pikników i sportów ekstremalnych,
- Mstowskie sady – zajmują ponad 200 ha, głównie jabłonie; ważny element życia kulturalnego i tożsamości mieszkańców,
- „Olsztyński Anioł Stróż” – siedmiometrowa rzeźba autorstwa Jana Wiewióra znajdująca się przy wjeździe do Olsztyna,
- Rzeźby balansujące na linie w Mstowie i Olsztynie, wykonane przez światowej sławy artystę- Jerzego Kędzioreę
- „Owca na rowerze” – rzeźba Michała Batkiewicza ustawiona przy ul. Zamkowej w Olsztynie, nawiązuje do intensywnie rozwijającej się w gminie Olsztyn turystyki rowerowej oraz wypasu owiec na olsztyńskich wzgórzach,
- Kamieniołom Kielniki- wyrobisko nieczynnego już kamieniołomu, w którym kiedyś pozyskiwano kamień wykorzystywany do celów budowlanych, na terenie Gminy Olsztyn

- Ptasia wyspa na Zalewie Poraj- naturalna ostoja ptactwa wodnego, miejsce lęgowe dla gniazdowników i miejsce odpoczynku dla ptaków wędrownych. Można tutaj spotkać kilka gatunków kaczek, perkozy, czaple, kormorany, mewy, łabędzie i wiele innych gatunków ptaków, a czasem nawet bielika i rybołowa.

Obiekty turystyki wodnej:

- Świat wód – Złota Kraina Pstrąga, która składa się na liczne źródła, stawy i rzekę Wiercice,
  - Źródła Zdarzeń,
  - Stawi Irydion,
  - Staw Guców,
  - Staw Amerykan,
  - Staw Sen Nocy Letniej,
  - Staw dawnej Pstrągarni Raczyńskich,
  - Staw Zygmunt,
  - Rzeka Wiercica,
  - Źródło Spełnionych Marzeń,
  - Źródło Elżbiety,
  - Źródło Zygmunta,
  - Staw Krasianów.
- Tereny rekreacyjne nad Wartą w Mstowie – tereny zieleni wyposażone w kort tenisowy, boisko do gry w piłkę nożną oraz miejsce do grillowania, znajduje się tu Góra Szwajcera na której stoi wapienny ostaniec Skała Miłości posiadająca lokalną legendę,
- Sptyw kajakowy na przełomie Warty w Mstowie – zaklasyfikowany jako Obszar Natura 2000,
- Źródło Pani Halskiej w Sokolnikach – szczelinowo-podpływowa nisza stanowiąca pomnik przyrody nieożywionej,
- Staw na Borowym w Olsztynie– miejsce rekreacyjno-wypoczynkowe, wyposażone jest w boisko do siatkówki, plac zabaw, siłownia zewnętrzna, pumtrack oraz ławeczki,
- Jezioro Krasowe w Kusiętach,
- Zalew Porajski,
- Rzeka Ordonka- potok, który początek bierze z wypływających kilku źródeł w osadzie Skrobaczowizna koło wsi Zaborze, niedaleko Zalewu Porajskiego,
- Sptyw kajakowy rzeką Wiercicą w Sygontce¹⁵.

---

¹⁵ Podrozdziały powstały w oparciu o źródła:

<https://www.janow.pl/swiat-ostancow>

<https://www.janow.pl/swiat-jaskin>

<https://www.janow.pl/swiat-pustynny>

Szlaki turystyczne:

- Do głównych szlaków Północnej Jury Krakowsko-Częstochowskiej należą:
  - Szlak Orlich Gniazd (czerwony) – szlak pieszy oraz rowerowy,
  - Szlak Warowni Jurajskich (niebieski) - szlak pieszy,
  - Szlak Zamonitu (żółty) – szlak pieszy,
  - Transjurajski Szlak Konny (pomarańczowy).
- Gmina Janów posiada 6 szlaków pieszych, 5 szlaków rowerowych, 4 szlaki konne oraz 8 ścieżek dydaktycznych,
- Gmina Kozięglowy posiada 3 szlaki piesze oraz 4 szlaki rowerowe,
- Gmina Lelów posiada 2 szlaki piesze,
- Gmina Mstów posiada 2 szlaki piesze, 4 szlaki rowerowe oraz trasa konna,
- Gmina Niegowa posiada 3 szlaki piesze oraz 2 szlaki rowerowe,
- Gmina Olsztyn posiada 6 szlaków pieszych oraz 1 szlak Nordic Walking,
- Gmina Poraj posiada 5 szlaków pieszych oraz 7 szlaków rowerowych,
- Gmina Przyrów posiada 2 szlaki piesze oraz 4 szlaki rowerowe,
- Gmina Żarki posiada 5 szlaków pieszych, 5 szlaków rowerowych oraz 2 szlaki konne¹⁶,

---

<https://www.janow.pl/swiat-wodny>

<https://www.janow.pl/swiat-historii>

<https://www.kozięglowy.pl/kategorie/rezerваты-i-pomniki-przyrody>

<https://www.kozięglowy.pl/kategorie/miedzygminny-szlak-konny>

<https://www.kozięglowy.pl/kategorie/szlaki-rowerowe-i-piesze>

https://www.lelow.pl/kategorie/kategoria_testowa

<https://www.mstow.pl/art/2564,warto-zobaczyc>

<https://www.niegowa.pl/kategorie/turystyka>

<https://www.niegowa.pl/kategorie/zabytki>

<https://www.olsztyn-jurajski.pl/przyroda/>

<https://www.olsztyn-jurajski.pl/zabytki/>

<https://www.olsztyn-jurajski.pl/szlaki/>

<http://www.ugporaj.pl/p,147,pomniki-przyrody>

<http://www.aktywnyporaj.pl/p,75,infrastruktura-sportowo-rekreacyjna>

<http://www.aktywnyporaj.pl/p,87,poraj>

<http://www.aktywnyporaj.pl/p,104,choron>

<http://www.aktywnyporaj.pl/p,105,debowiec>

<http://www.aktywnyporaj.pl/p,106,maslonskie>

<http://www.aktywnyporaj.pl/p,107,zarki-letnisko>

<http://www.aktywnyporaj.pl/p,108,kuznica-stara-i-gezyn>

<http://www.aktywnyporaj.pl/p,109,jastrzab>

<https://www.turystykazarki.pl/kategorie/edukacyjna>

<https://www.turystykazarki.pl/kategorie/religijna>

¹⁶ Podrozdział powstał w oparciu o źródła:

<https://www.turystykazarki.pl/kategorie/aktywne>

<http://www.turystykawgminie.pl/mapa/przyrow/@50.742539,19.47052,10,0/szlaki/fs=/f=>

<https://www.niegowa.pl/kategorie/turystyka>

<http://lthk.pl/dzialanosc/szlaki-turystyczne/>

<https://www.janow.pl/szlaki-turystyczne>

<https://www.kozięglowy.pl/kategorie/szlaki-rowerowe-i-piesze>

- Dla każdej z partnerskich gmin Stowarzyszenia PPJ została opracowana jedna trasa questingowa a do niej karty wypraw. Kierując się informacjami zawartymi w wierszowanych wskazówkach (czyli kartach wypraw) i odpowiadając na zawarte w niej zagadki turysta może odnajdywać kolejne miejsca na trasie swojej wędrówki. Na końcu szlaku umieszczony jest skarb – skrzynka, a w niej kronika z wpisami zdobywców questu oraz pamiątkowa pieczętka.

<https://www.olsztyn-jurajski.pl/szlaki/>

<http://ugporaj.pl/p,145,szlaki-piesze-rowerowe>

„Gmina Mstów: gmina otwarta”, Przewodnik turystyczny, www.mstow.pl

---

II.3 Jakie jest PPJ w świetle wyników przeprowadzonej kwerendy

źródeł zastanych?

Partnerstwo Północnej Jury obejmuje malownicze, górzyste tereny. Stanowią one dużą atrakcję dla turystów, która jednocześnie nie przekłada się na wzrost liczby mieszkańców. Sytuacja ta powoduje systematyczne wyludnianie się gmin wchodzących w skład Stowarzyszenia. Duża ilość młodych osób decyduje się na migrację do miast, w celu znalezienia pracy nie związanej z sektorem turystycznym. PPJ dzięki drogom wojewódzkim i krajowym posiada dobry dostęp do większych aglomeracji, natomiast komunikacja wewnątrz obszaru działania partnerstwa jest słabo rozwinięta. Dodatkowo, brak obwodnic skutkuje wysokim natężeniem ruchu oraz wysokim stężeniem CO₂ w powietrzu. Warto o tym pamiętać, ponieważ jakość powietrza przekłada się nie tylko na satysfakcję mieszkańców, ale również turystów, którzy odwiedzając zróżnicowane tereny Jury pragną przede wszystkim kontaktu z przyrodą. Zanieczyszczenia powietrza i środowiska mogą mieć na to negatywny wpływ.

Gminy wchodzące w skład Stowarzyszenia Partnerstwa Północnej Jury, pomimo iż znajdują się w dwóch różnych powiatach nie wydają się posiadać wyraźnych różnic. Zarówno powierzchnia obszarów przyrody chronionych prawnie, jak i ilość zabytków jest do siebie zbliżona. Na terenie powiatu myszkowskiego występuje duży zbiornik wodny – Zalew Porajski. Powiat częstochowski nie posiada zalewu o podobnych rozmiarach. Warto również zaznaczyć, iż po stronie powiatu częstochowskiego nie występuje żadne miasto (Olsztyn od 1 stycznia 2022 r. ma nabyć prawa miejskie), natomiast w obrębie powiatu myszkowskiego znajdują się dwa miasta: Koziegłowy oraz Żarki.

Ludność Północnej Jury wywodzi się z ubogich rolniczych i rzemieślniczych osad. Dopiero od niedawna społeczeństwo bogaci się, głównie za sprawą dochodów z sektora turystyki. Rośnie liczba przedsiębiorców, a tym samym rozwija się lokalny rynek. Stanowi to opozycję do miast, gdzie powstają duże zakłady przemysłowe zatrudniające kilkadziesiąt lub kilkaset pracowników. W przypadku Jury możemy mówić raczej o właścicielach obiektów noclegowych lub gastronomicznych, rzemieślnikach kultywujących tradycje, handlarzach, firmach budowlanych oraz drobnych usługodawcach. Stanowi to istotną informację z perspektywy potencjału turystycznego obszaru. Po pierwsze dlatego, że duże zakłady przemysłowe nie odstraszą odwiedzających swoim wyglądem oraz wydobywaniem się z nich dużych ilości zanieczyszczeń. Po drugie, rynek ukierunkowany jest na sektor turystyki i zachodzi pomiędzy nimi pewna synergia. Zarówno większa liczba turystów, jak i inwestycja w lokalny rynek wpłynę na rozwój drugiego elementu.

Turystyka Północnej Jury opiera się na jej walorach przyrodniczych, historycznych, krajobrazowych i kulturowych, w tym na zabytkowych obiektach z okresu średniowiecza. Atrakcjami są ruiny zamków, zabytkowe kościoły, pozostałości po rolniczym dziedzictwie lokalnej społeczności. Tereny Północnej Jury obfitują w szlaki turystyczne. Można je pokonywać pieszo, na rowerze lub nawet konno. Wędrownikom sprzyjają piękne krajobrazy. Bogata flora i fauna tego miejsca została w znacznej części objęta ochroną prawną. Elementem charakterystycznym dla tego obszaru są wapienne ostańce, z których część posiada swoje unikatowe legendy, a wiele z nich stanowi wyzwania dla wspinaczy sportowych.

W obrębie działania Stowarzyszenia funkcjonuje 178 obiektów noclegowych, w tym 5 hoteli. Najwięcej hoteli znajduje się w gminie Olsztyn. Natomiast warto zwrócić uwagę jak znacznie zwiększyła się liczba dostępnych miejsc hotelowych w gminach Żarki i Niegowa. Świadczy to o tym, iż gminy rozwijają się autonomicznie. Warto jednak pamiętać o zjawisku synergii, które ma tu miejsce. Większe możliwości zakwaterowania w jednej z gmin PPJ przekładają się na wzrost liczby turystów we wszystkich gminach Partnerstwa. Aczkolwiek nie jest oczywistą kwestią czy osoby odwiedzające jurajskie tereny zawsze chcą zatrzymać się w obiektach hotelowych, czy będą preferowały innej, bardziej lokalne i bliższe przyrody formy zakwaterowania. Szansą stojącą przed Jurą są miejsca noclegowe znajdujące się w pokojach gościnnych i kwaterach agroturystycznych oraz obiektach turystyki wiejskiej. Popularność agroturystyki i turystyki wiejskiej systematycznie rośnie. Ludzie coraz częściej preferują nocować w domkach na wsiach. Może to stanowić ciekawy dodatek do standardowej wycieczki i jest wartością terenów PPJ, na który warto zwrócić uwagę.

Jura wydaje się być najatrakcyjniejsza dla turysty weekendowego aczkolwiek zainteresowanie dłuższymi pobytami jest coraz bardziej widoczne, za sprawą coraz większej różnorodności dostępnych atrakcji. Duży potencjał rozwojowy ma także lokalna agroturystyka.

II.4 Wnioski z badań społecznych

Północna Jura – gościniec pomiędzy Śląskiem a Małopolską.

„Jak w góry to do Jury, bo na Jurze skały i góry” K. Wielicki

(wypowiedź przywołana przez jednego z respondentów)

„Dawniej cały ten obszar to był powiat lelowski – który istniał 400 lat. zatem PPJ jest zlokalizowane na szlaku handlowym prowadzącym na Kraków, Gdańsk i Wrocław. Był kiedyś pomysł Drogi Staropolskiej (Szlaku Staropolskiego) – w kierunku Jędrzejowa, Krakowa na wschód. A zamki na Jurze krakowsko-częstochowsko-wieluńskiej były miejscem ochrony dróg, traktów, kupcy przyjeżdżali od zamku do zamku, miał kto ich chronić, mogli w miarę bezpiecznie podróżować – i tak się to miejsce właśnie rozwinęło”

„na tym terenie PPJ jest drugim takim towarzystwem, przejął tradycję i historię wcześniejszego działającego na tym terenie; w 1356 roku powstaje zamek na bagnach, w którym gości król Kazimierz Wielki; było to w dzień św. Bartłomieja – 24.08. Misją tego spotkania było nadanie dynamiki tej przestrzeni i stworzenie łącznika pomiędzy Małopolską a Wielkopolską poprzez stworzenie sieci dróg i oferty dla podróżnych oraz potencjalnych osadników. Stworzenie przestrzeni przyjaznej i dobrej”.

(respondenci o Północnej Jurze)

***

Rozmowy z mieszkańcami na temat północnej Jury same w sobie stanowią zaproszenie i motywację, by już, w najbliższym czasie, planować podróż. Wieloaspektowość i różnorodność powodują, że każdy powinien znaleźć tutaj coś dla siebie. Zachęca zarówno to, co stanowi naturalne dziedzictwo Jury – czyli przyroda i krajobraz, jak i to, co wypracował człowiek – czyli zabytki, intrygująca przeszłość historyczna i codzienna spuścizna po dawnych mieszkańcach.

Wspólną płaszczyzną, przewijającą się we wszystkich rozmowach, jest sama Jura – jej położenie i warunki geograficzne. Różnicujące jest natomiast pochodzenie i zainteresowania (zarówno prywatne jak i zawodowe) autorów wypowiedzi. Obraz północnej Jury jest zatem w tych wypowiedziach obrazem

spójnym, całościowym, zintegrowanym. Przez chwilę można mieć wrażenie, iż teza o regionie Jury północnej jest uprawniona. Spełniony jest bowiem warunek delimitacji terytorium, jest specyficzna topografia, jest świadomość miejsca i przestrzeni – odczuwana w kategoriach „My – tu na Jurze”.

Co zatem wywołuje niepewność? Otóż respondenci pytani o specyfikę, swoistość Jury Północnej koncentrują się na swoich małych ojczyznach. Akcentują w wypowiedziach, iż „mogą mówić jedynie o swojej miejscowości” ewentualnie „swojej gminie”. Nie ma w tym nic niewłaściwego – poczucie tożsamości budowane jest przecież poprzez codzienne odczuwanie i więź z sąsiadami, rodziną, mieszkańcami, poprzez ugruntowaną świadomość wspólnej przeszłości historycznej i ekstrapolację. Nie bez powodu to gmina właśnie jest najmniejszą jednostką podziału administracyjnego kraju. Region nie jest już tak oczywisty. Owszem, są takie miejsca i tożsamości; w Polsce można przywołać choćby Żywiecczynę czy Śląsk Cieszyński, Kurpie, Podhale, Kaszuby, nawet Opolszczyznę. W przypadku Jury Północnej z wypowiedzi respondentów nie wyłania się wyraźny obraz regionu o utrwalonym poczuciu identyfikacji – to raczej próba definiowania, poszukiwania artefaktów, znaczeń i wspólnych, scalających elementów.

Wyraźnie widać również, że są takie miejsca, które z różnych przyczyn wymykają się kategoryzacji: powodem mogą być uwarunkowania geograficzne (warunki naturalne inne niż w pozostałych gminach) czy kontekst historyczny (przeszłość zbudowana na nieco innym lub znacząco innym zasobie społecznym, etnicznym). Te różnice nie są interpretowane jako problem czy przeciwwskazanie w procesie budowania tożsamości i projektów o charakterze regionalnym. Stanowią raczej kontrpunkt, który może stanowić atrakcję, element zaskoczenia czy ofertę dla tych, którzy na Jurze „widzieli już wszystko”.

Co wyjątkowego jest w Jurze – co ją odróżnia od reszty świata?

„Przede wszystkim jest malownicza, to widać gołym okiem” – mówi jeden z respondentów i ten kontekst przewija się we wszystkich rozmowach. Zieleń, tlen, przyroda, przestrzeń – możliwość przebywania w środowisku zachęcającym do refleksji, wyciszenia, spokoju. Jura Północna oferuje zatem coś na miarę naturo-terapii: można tu doświadczyć obcowania z przyrodą w sposób spokojny, wymagający skupienia i świadomości obcowania z naturą. A przy tym również motywujący do podejmowania wysiłku – zarówno z uwagi na walory krajobrazowe jak i rozległość terytorium.

Drugi ważny element budujący tożsamość Północnej Jury to jej „zamki i ruiny”. Definiowane jako Szlak Orlich Gniazd lub wymieniane: Mirów, Bobolice, Olsztyn, Ogrodzieniec itd. są wskazywane jako potencjalna atrakcja dla bardzo zróżnicowanej grupy turystów. Kontekst historyczny stanowi o tożsamości tego miejsca, bo pomimo zmian politycznych na mapie Europy, przemian społeczno-

gospodarczych i wojen, te właśnie „zamki i ruiny” są reperami - lokalnymi punktami odniesienia – zawsze w tym samym miejscu, majestatyczne i wskazujące kierunek historii, łączące to miejsce z przeszłością aż do czasów średniowiecza. Mało który region ma aż tak dobrze zdefiniowany, nazwany zasób historyczny, obecny w podręcznikach szkolnych, stanowiący element tożsamości narodowej i edukacji patriotycznej.

Trzecia kwestia to „ imprezy, które wyróżniają to miejsce, podkreślają jego specyfikę”. Z wypowiedzi respondentów wyłania się szeroka i zróżnicowana oferta, która – przy dobrze zaplanowanej promocji może być magnesem na poszukującego wrażeń i zabawy turystę, który chce by rodzinny weekend był pełen wrażeń i różnił się od wcześniejszego. Jest więc np. festiwal w Lelowie, święto pstrąga, święto czulimu i czulentu, Festiwal Jazzu Tradycyjnego, Jurajskie Lato Filmowe, Festiwal Pstrąga, Juromania, Jurajska Jesień Poetycka; dużo się dzieje, choć jak mówi jeden z respondentów: „jest sporo imprez – mogłoby być więcej”.

Po czwarte: nazwiska – postaci historyczne, których losy splotły się (na dłużej lub tylko na chwilę) z Północną Jurą. Są to osoby, których personalia są już znane w szerszym kontekście, nie wymagają zatem budowania marki od podstaw. Ktoś ich już zna, ktoś o nich słyszał, uczył się, widział wzmiankę w podręczniku szkolnym, filmie, podczas wakacji w innej części kraju, etc. Są w ten sposób związani z Jurą Północną m.in. Kazimierz Wielki, Twardowski, Zygmunt Krasiński, Jan Kiepusza, Janusz Gniatkowski, Wit Stwosz czy cadyk Dawid Biderman. Respondenci wskazują, iż te kwestie są dobrze udokumentowane i można potrzebne informacje znaleźć na stronach UG, w bibliotekach i punktach informacji turystycznej zlokalizowanych na terenie Partnerstwa Północnej Jury. To, co wymaga weryfikacji to poziom identyfikacji Północnej Jury w biografiami wspomnianych osób poza obszarem PPJ. Na ile turysta, pasjonat, nauczyciel/ka historii, organizator wycieczek edukacyjnych spoza PPJ będzie wiedział, że tutaj właśnie może zobaczyć np. rzeźby Wita Stwosza? Gdzie znajdzie takie informacje poza Północną Jurą, żeby wiedział, że ma się tutaj właśnie kierować?

Wyjątkowy, dla części respondentów wręcz zasadniczy walor Północnej Jury to przestrzeń aktywności sportowej. Opinia, iż jest „to miejsce, które zachęca i sprzyja turystyce aktywnej” pojawia się we wszystkich w zasadzie rozmowach w różnej formie. Jak podkreślano – możliwa jest tu „turystyka aktywna, rowerowa, piesza, wspinaczka skałkowa”. Co bardzo ważne: „nie ma tego nigdzie w RP; to tutaj właśnie jest w tym obszarze bardzo rozwinięta infrastruktura”. Warto podkreślić, iż oferta jest zdywersyfikowana: „różny poziom trudności dla osób szukających miejsc do turystyki aktywnej” stanowi bez wątpienia clou: mogą dzięki temu przyjeżdżać tutaj osoby, grupy dysponujące zróżnicowanym poziomem kondycji fizycznej i każdy będzie mógł z oferty Północnej Jury skorzystać. To piąty, ważny element tworzący krajobraz turystyczny tego obszaru.

Kolejna, szósta, kwestia to „świat podziemny” - takiego właśnie określenia użył jeden z respondentów. Bo Północna Jura „to podziemna kraina, pełna podziemnych jaskiń, pełna stalaktytów i stalagmitów”. Sam Janów posiada zasób w postaci licznych jaskiń, a wiąże się to z lodowcem, który się tutaj zatrzymał.

Lodowiec pozwala przejść w siódmy obszar budujący tożsamość Północnej Jury – czyli świat naziemny. Podczas rozmowy padają następujące wyjaśnienia: „W Siedlcu jest efekt „czoła lodowca” – czyli pustynia siedlecka. Lodowiec topił się i rzeźbił te ostańce i skały wapienne – czyli „świat naziemny”. Kolejna wypowiedź stanowi doskonałe uzupełnienie informacji o możliwych do zobaczenia pozostałościach po epoce lodowcowej, bowiem „tu jest taki naturalny klimat, atmosfera, gdzie są górki, pagórki, pozostałości po wielkim morzu – a więc wapienne skały (...) do tego jest woda, rzeczki czyste i lasy. Oraz źródła – czyste, wiele źródeł”. Oba te światy łączą się w sposób nierozzerwalny, bo przecież „Na jurę turystów przyciągają: jaskinie – świat podziemny i ostańce skalne – świat naziemny; ale tego ostatniego już nie widać, bo zarasta. Trzeba to odkryć, wyciąć chaszczę, odsłonić skały – trzeba to odkryć na nowo”.

Elementy szerszej układanki

Można przyjechać na tereny Północnej Jury, by uprawiać turystykę aktywną, eksplorować jaskinie, wędrować szlakiem Orlich Gniazd – tak robi większość przybywających tutaj turystów. Ale można znaleźć tu coś jeszcze. Coś, co stanowi o różnorodności Północnej Jury.

Rekreacja wodna: bowiem dostępne są tutaj nie tylko przestrzenie dla pasjonatów wspinaczki czy wędrówek pieszo-rowerowych, bowiem „na krawędzi PPJ jest możliwa również turystyka wodna w gm. Poraj i sputyw pontonowe”.

Judaica: bo „Lelów to współistnienie Żydów i Polaków”. Ale judaica w Północnej Jurze to nie tylko Lelów, gdzie można zobaczyć grób cadyka Bidermana; jest też bowiem stary cmentarz żydowski w Żarkach (*kirkut*) oraz synagoga obecnie unowocześniona, w której ma swoją siedzibę Dom Kultury.

„Lelów jest mniej atrakcyjny dla turysty niż Olsztyn czy Janów. Nas wyróżnia ten festiwal (Świąto Ciulimu i Czulentu), jest tu 800 mieszkańców, a przyjeżdża (na Świąto Ciulimu i Czulentu) około 12 tys. osób. To co nas wyróżnia to te potrawy, w tym czulent (który co prawda) można zjeść gdzieś indziej, ale ciulim tylko w Lelowie”. Ciulim to potrawa powstała na styku kultur: polskiej i żydowskiej, wypiekany w piecu chlebowym od 6 do 8 godzin. Podpatrzone przez mieszkanki Lelowa w czasie szabatu i zaadoptowane jako praktyczne rozwiązanie na czas świątowania. Można to dłuższy czas trzymać w piecu i podgrzewać (przygotowywane w katolickich domach na Boże Narodzenie i Wielkanoc).

Co zatem koniecznie trzeba zdobyć, by samodzielnie odtworzyć ciulim w domu?

Naczynie: garnek, gruby, najlepiej emaliowany (żeby się nie przepalił i długo trzymał temperaturę); ziemniaki, żeberka wieprzowe, cebule, smalec.

A wcześniej przyjechać do Lelowa; najpierw na przełomie stycznia i lutego: „Lelów zamienia się w sztetl; w tym czasie jest tu więcej chasydów niż lokalnych”. Następnie w sierpniu – na lelowskie święto czulentu i czulimu.

Rzeźby (ze szkoty) Wita Stwosza – w kościele pw. św. Marii Magdaleny w Koziegłowach. Koziegłowy mają zresztą całkiem sporo innych jeszcze historycznych (w tym również sakralnych, ale nie tylko) atrakcji do zaoferowania, bowiem „Koziegłowy mają atut historyczny: 915 lat istnienia, a w tym czasie sporo się rzeczy wydarzyło”.

Turystyka wodna na Zalewie Porajskim: kajaki, żeglarstwo – to urozmaicenie Jury. Problem: niewystarczająca klasa czystości by to było kąpielisko, zbiornik nie jest promowany w tym kierunku. Budowany jako zaplecze wodne Huty Częstochowa, potem zbiornik retencyjny i rekreacyjny; Wody Polskie nie są zainteresowane zmianą i readaptacją. Inny respondent dodaje: „Żarki i Poraj – zalew i baza rekreacyjna”. Do tego jeszcze gmina Mstów – spływ kajakowy Przełomem Rzeki Warty i Gmina Lelów- spływ pontonowy rzeką Białką Lelowską.

Oferta dla turystów – potencjalne kierunki

Trop I HISTORYCZNE BUDOWLE

- dworek Zygmunta Krasińskiego, obecnie muzeum po wieszcu;
- czworaki służby dworskiej gdzie;
- Pałac Raczyńskich w Złotym Potoku;
- budynek nadleśnictwa w Złotym Potoku (dawna dyrekcja dóbr hr Raczyńskich) ;
budynek PTT, położony w pobliżu Pstrągarni Raczyńskich w Złotym Potoku (Pol. Tow. Tatrzańskiego – hr Raczyński był prezesem PTT; to późniejsze PTTK); jedyne schronisko PTT poza Tatrami, obecnie tzw. Domek PSTRAG – własność Śląskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Częstochowie;
- zamki – Orle Gniazda (punkty umocnień na granicy z czasów Kazimierza Wielkiego; z zamku do zamku była doskonała widoczność – z Krakowa do Częstochowy w 0,5h można było przekazać wici, za dnia za pomocą dymu, nocą ognia):
  - Ruiny zamku Ostrężnik, dziś jedynie przyziemia, Mirów, Bobolice (całkiem odbudowany, przeznaczenie komercyjne); ruiny zamku w Olsztynie;

- osiedle Wały – od VII do XI w. grodzisko (w swoim czasie większe niż Kraków) na trasie
- Bursztynowego Szlaku – miejsce handlu i wymiany; zasoby pustyni: wytapiano i sprzedawano szkło, zasoby ziemi: ruda żelaza, wytapiano miecze.

Trop II OSTAŃCE WAPIENNE

- Brama Twardowskiego czy Diabelskie Mosty. Znałe już w wieku XVIII – informacje i ryciny publikowane były w ówczesnych periodykach. Brama Twardowskiego – legenda wywodzi się z Pn Jury: akt końcowy spełnił się w Północnym Potoku - stąd Twardowski wyleciał na księżyc.
- Stała tutaj Czerwona Karczma – drewniana, pomalowana na czerwono, nazwana: „Rzym”. Poza tym do jurajskich ostańców należą także: Skały Ostrężnickie, Skały Grodzisko Wały, Skałby Bukowskiej Kępy, Leśna Zjawa, Gancarzowa Skała, Babska Skała, Zbójnickie Skały oraz Skała Miłości.

Trop III ŚWIAT PRZYRODY

- wiele gatunków roślin i zwierząt;
-
- Rośliny: kilka gatunków storczyków, roślinność kserotermiczna i naskalna, buczyna, Kłokoczka południowa, przytulia olsztyńska – endemit;
-
- Zwierzęta: nietoperze, motyle, borsuki, łosie, wilki;
-
- 8 rezerwatów przyrody w obszarze Partnerstwa Północnej Jury;
-
- Rezerваты występują na terenie całej Jury;
- Nazwy rezerwatów: Zielona Góra, Wielki Las, Parkowe, Sokole Góry, Ostrężnik, Cisy w Hucie Starej, Kaliszak, Bukowa Kępa;
-
- Skałki, jaskinie – kilka jaskiń otwartych dla turystów.

Trop IV WODA I RZĘKI

- Teren ubogi w wodę, ale przepływa Wiercica, są źródła Zygmunta i Elżbiety w Złotym Potoku. „Nazwę nadał Zygmunt Krasieński - to były jego dobra dziedziczne, kupione w 1851 r.”, są stawy w Złotym Potoku – 40 szt.; tajemnicze nazwy, inspiracje romantyczne (np. Sen nocy letniej)
- nadane przez córkę Zygmunta Krasieńskiego, żonę hr. Raczyńskiego, no i jest pstrągarnia Raczyńskich – a sam pstrąg tęczowy został sprowadzony z USA. Ten element - dziedzictwo kulturowe Północnej Jury lokuje ten teren w szerszym kontekście, bo jest to „europejskie dziedzictwo pstrąga”.

Trop V PRODUKTY REGIONALNE

Respondenci zapewniają, że „Jest ich bardzo wiele”, i wymieniają m.in.;

- 24 sposoby na pstrąga;
- Pieczonki lub prażonki (od Kłobucka do Zawiercia);

- Kućmok;
- Płow siedlecki;
- Czulent;
- Ciulim;
- Prażuchy.

Trop VI TURYSTYKA SAKRALNA

- m.in. kościół św. Anny w Aleksandrówce, klasztor ss. dominikanek, kościół św. Idziego w Zrębicach, Sanktuarium Matki Bożej Leśniowskiej Patronki Rodzin w Leśniewie, nowicjat
- pauliński – cudowna figurka Matki Boskiej opiekunki rodzin z czasów Wł. Opolczyka (zostawił ją tutaj w drodze do Częstochowy gdzie wioził ikonę znaną jako MB Częstochowska), Zespół Klasztorny Kanoników Regularnych w gm. Mstów

Zagrożenia, problemy

1. „Jura była wyjątkowa, ale teraz traci na walorach z powodu tzw. sukcesji – jura mówiąc krótko: zarasta”
2. „motywu uniwersalnego dla całej północnej Jury nie ma – nie ma czegoś takiego, co by łączyło, było wspólne dla całego PPJ”
3. „czulentu i ciulimu nie można dziś tutaj zjeść – chyba, że grupy zorganizowane”
4. „Brak dróg dojazdowych, znaków, wskazówek – jak dotrzeć do tych ostańców (...) jeśli chcemy przyciągnąć turystów, to trzeba pokazać temu turyście walory i drogę dojścia (...) podjąć współpracę z JST, właścicielami prywatnymi i Lasami Państwowymi”.
5. Parkingi – „ulokować na skraju wsi, oznakować drogi (NIE: dojazd pod ostańce)”.
6. „tereny malownicze, punkty widokowe (np. Lisia Góra czy Kadzielnia) – to powinno być wskazane i oznaczone, aby podziwiać; takie punkty są w rejonie zawierciańskim czy krakowskim”
7. tablice informacyjne – dawniej obok parkingów stały tablice informujące o tym, gdzie coś jest i jaka to odległość (np. Pałac Krasińskich 5 km). Potrzebne są kierunkowskazy. Ludzie nie wiedzą dokąd iść a GPS w tym rejonie szaleje. A dzięki kierunkowskazom turysta przyjeżdża i wie. Na mapach, tablicach trzeba wskazać kierunki: gdzie jest północ”.
8. nie ma folderu, brak informacji całościowej – obejmującej cały szlak z różnorodną ofertą, foldery są, ale dedykowane gminom (małe obszary); nie ma też aplikacji - a oba narzędzia

upowszechniania turystyki są niezbędne i stanowią wyraz dostosowania do współczesnych potrzeb.

9. konieczna wzmożona promocja ruchu turystycznego – nie tylko zredukowana do komunikacji samochodowej. Coś w stylu zintegrowanego systemu informacji turystycznej i gospodarczej na poziomie lokalnym.
10. brakuje:
  - miejsc noclegowych; „w gminie Janów jest za mało, w ościennych jeszcze mniej”; „w gminie Lelów słabo; bardzo dobrze rozwinięta agroturystyka w Janowie, Żarkach i Olsztynie”; „są hotele, schronisko młodzieżowe, gospodarstwa agroturystyczne – ale to ciągle za mało”;
  - „ciągle za mało parkingów”
11. potrzebna jest oferta całoroczna – tak, aby turyści mogli planować pobyty na Jurze niezależnie od pory roku, co pozwoli na samowystarczalność podmiotów z sektora turystycznego.
12. „Co jest potrzebne, czego brakuje? Sieciowania. Zarki to mają bardzo dobrze opracowane; koniecznie trzeba to zebrać w całość”;

O czym należy pamiętać

- „partnerstwo to jest 9 gmin – a każda gmina ma swoją specyfikę;
  - „9 gmin to wspólnota większa niż np. dwie – a taka wspólnota ma większą siłę oddziaływania”
- „Takie działania jakie podejmuje LGD są bardzo pożądane na poziomie lokalnym: aplikacje, projekty – to jest konieczne. Ale na razie to były działania dla konkretnej miejscowości. Teraz czas na działania wspólne - nie inicjatywy lokalne, ale szerszy kontekst, wspólne dla 9 gmin działania łączące te gminy – np. przez wspólne ścieżki, aby można się było przemieszczać po tym terenie na ciekawych punktach turystycznych (od punktu do punktu), a przy okazji korzystanie z oferty turystycznej, gastronomicznej, agroturystyki”
- Północna Jura „ma więcej tlenu dla turystów - nie jest jeszcze za gęsto, nie jest zdeptana”.
  - potrzeba budowania marki powinna być oparta na czymś trwałym, już ukształtowanym, na długiej tradycji (przykład daty w identyfikacjach browarów czy wytwórni whiskey);
  - „nie spieszmy się z tym rozwojem, nie galopujmy (...) taki był problem z Mazurami – teraz jest wszędzie „wrzucić monetę” (...) Jura powinna zachować jakąś tajemnicę, powinna zachować jakąś prostotę, spokój, swoistą dla tego miejsca flegmatyczność”.

- Przestrzeń wspólna na tym terenie to PPJ; gospodarczo: musi być wspólnota i współpraca by zrealizować działania ponadlokalne (dla przykładu: Pn Jura to jeden z obszarów woj. śląskiego jeszcze nie zgazyfikowany).
- elementy wspólne:
  - nie ma większych inwestycji, które łączyłyby gminy;
  - oddalenie od centrum, od miast (ok. 50 km);
  - wspólny cel: ściągnięcie turystów;
  - wykorzystanie naturalnych cieków wodnych do połączenia działalności gmin;
  - konieczny rozwój dróg – to przybliży gminy do większych aglomeracji;
  - Wiercica – która płynie przez teren PPJ;
  - skały;
  - krajobraz jurajski i szlak zamków (bez Poraju)
  - szlak Warty
  - aktywny charakter turystyki - pozostałe elementy są mocno lokalne (m.in. kultura żydowska, pstrąg)
  - szlak Orlich Gniazd – wspólne dobro północnej Jury;
  - gminy z przeszłością polsko-żydowską (Lelów, Mstów, Olsztyn – m/w połowa ludności przed wojną była żydowska);
  - „rzeczki – które tutaj przepływają (...) no i lasy i skałki”.

III Promocja marki dla Stowarzyszenie „Partnerstwo Północnej Jury” – co dalej?

III.1 Kierunkowe wskazania (do rozwinięcia w Programie) w zakresie BIG IDEA

Koncepcja Big Idea to element oddający kluczowy kontekst i założenia marki. Odzwierciedla jej myśl przewodnią oraz sprzyja jej rozpoznawalności. W pewnym sensie jest to slogan, zbitek słów, które pozwalają wykreować w głowie odbiorców zewnętrznych, ale także osób z nią związanych symbol, przesłanie i istotne elementy, które z sobą niesie. Big Idea wobec tego musi nawiązywać do tego, co marka oferuje, na czym się opiera, jakie jej są części składowe oraz jak ma być postrzegana. Zgodnie z tym Big Idea musi być prosta, chwytliwa, łatwa do zapamiętania, lecz mieć na tyle szeroki zakres skojarzeń, który pozwoli multiplikować kolejne produkty i rozwiązania z nią związane. Z jednej strony powinna być czytelna dla odbiorcy, jasna, zrozumiała, a z drugiej kreować własne wizje tego, co marka oferuje. Powinna wzbudzać pewne emocje i potrzeby. W przypadku Północnej Jury Big Idea zawiera się w zdaniu: **Po pierwsze Jura!**

Po pierwsze Jura! to zarówno nawiązanie do dużej liczby elementów składowych konstytuujących obszar – przestrzeń, przyroda, zabytki, kultura, potrawy, tradycje, wielokulturowość, wieki tradycji. To wielość elementów, które współwystępują, ale póki co nie są spójne, nie nasuwają jednego konkretnego skojarzenia. Docelowo zatem stosowanie Big Idea – Po pierwsze Jura! powinno być skierowane do odbiorców wewnętrznych, aby zaczęli myśleć o Północnej Jurze jako wspólnej wartości. Jako o przestrzeni złożonej z wielu zróżnicowanych, ale spójnych ze sobą części.

Dopiero w oparciu o mocną identyfikację wewnętrzną, rozwiniętą współpracę zaangażowanych lokalnie podmiotów, produkt turystyczny jakim jest Północna Jura stanie się czytelny dla odbiorców zewnętrznych, dla turystów, którzy myśląc o Północnej Jurze, będą czuli skojarzenia z bogactwem oferty jaką ona posiada.

Dlaczego „Po pierwsze Jura!”? Jak można użyć hasła?

To zbitek słów, które mogą w użyciu sugerować cel wielu destynacji turystycznych.

Myśląc zamki – myślisz „**Po pierwsze Jura!**” – to tu „w zasięgu ręki” możesz zwiedzić ich wiele.

Myśląc przyroda – myślisz „**Po pierwsze Jura!**” to bogactwo przyrody, lasów, jezior, rzek, skał. To destynacja dla turystyki aktywnej – skały, wspinaczka, rower to Jura. To miejsce, które jest blisko, do którego łatwo dotrzeć i oferuje wszystko czego potrzebujesz.

Chcąc dotknąć historii, kultury polskiej, żydowskiej, kultury wiejskiej i małych miast – „**Po pierwsze Jura!**”. To wszystko tu jest.

W końcu to także hasło, które powinno trafiać do mieszkańców Północnej Jury. To hasło, które powinno wpływać na ich wspólną tożsamość i skłaniać do współdziałania. Powinno wspierać myślenie o tym, że wspólny byt związany jest ze współpracą, wspólną promocją, uzupełnianiem oferty każdej z gmin wchodzących w skład Partnerstwa, a także oferty poszczególnych miejsc i przedsiębiorców. To hasło, które powinno integrować i skłaniać do myślenia ponadjednostkowego „**Po pierwsze Jura!**” – to nasz teren, jesteśmy razem i wspólnie na jego rzecz działamy. To nasza tradycja, kultura i spuścizna. To Jura nas tworzy, wpływa na naszą tożsamość. Jednocześnie to my, jako mieszkańcy tworzymy naszą Jurę.

Koncepcję Big Idea aby stała się realnym narzędziem promocji, wymaga stosowania przemyślanych kampanii marketingowych wykorzystujących m.in. zaproponowane hasła oraz wypracowany logotyp. Wypracowane na potrzeby promocji hasła, idee, wizualizacje i promowane elementy, muszą odpowiadać profilowi odbiorcy (zewnątrznemu lub wewnętrznemu) a także nawiązywać do całokształtu koncepcji marki Północnej Jury. Jednocześnie ze względu na lokalny charakter marki Północnej Jury oraz rozpoczynający się proces jej kształtowania, tworzenia zwartych produktów i idei, zaproponowane hasło sprzyja wielości zastosowań jakie mogą zostać użyte w przyszłych kampaniach reklamowych.

III.2 Możliwości pozycjonowanie marki w przyszłości (zarys);

Północna Jura jako potencjalny markowy produkt turystyczny musi zostać skonceptualizowana w kontekście wskazania konkretnej grupy lub grup docelowych, do których będzie skierowana uprzednio przygotowana oferta turystyczna. Zanim przejdziemy do wskazania profilu oczekiwanego turysty należy poczynić kilka uwag wstępnych.

Po pierwsze patrząc na istniejące zasoby i produkty znajdujące się na obszarze północnej Jury dostrzega się istotne podobieństwo do Ojcowskiego Parku Narodowego czyli w istocie południowej części Jury. Ta prosta konstatacja ma daleko idące konsekwencje. Wspomniany park narodowy to tak naprawdę laboratorium tego co można stworzyć na terenie Jury Północnej, otwarty katalog złych i dobrych praktyk. Swoiste „zadeptanie” Ojcowskiego Parku Narodowego (tylko 21,46 km²) to również duża szansa dla północnej Jury jako obszaru bardziej dziewiczego i terytorialnie rozleglejszego. Rezultatem wyłożonej hipotezy jest również uznanie, że marka północnej Jury jako terytorialnego produktu turystycznego musi bazować na posiadanych zasobach nie może i nie powinna być wykreowaniem li tylko marketingowym.

Po drugie jednoznacznie należy podkreślić, że teren północnej Jury jest na tyle wewnętrznie zróżnicowany, że jej turystyczna atrakcyjność jest stopniowalna. Jako wiodące miejsca należy wskazać Złoty Potok oraz miejscowości posiadające charakterystyczne dla tych stron zamki (Bobolice, Mirów

czy Olsztyn). Natomiast znaczna część pozostałych miejscowości skupionych w ramach Lokalnej Grupy Działania „Partnerstwo Północnej Jury” ma dalece mniejsze zasoby. To prowadzi nas do konstatacji mówiącej o potrzebie sieciowania tego co dostępne ale przede wszystkim maksymalnego eksponowania najbardziej rozpoznawalnych miejsc i miejscowości.

Reasumując kluczowe jest budowanie marki własnej „Północnej Jury” niejako w kontrze do Ojcowskiego Parku Narodowego przy jednoczesnym eksponowaniu podobieństw: skałek, wapienia, zamków, fenomenów przyrodniczych, które stanowią rdzeń jurajskości jako takiej. Ponadto patrząc do wewnątrz należy skupić się na tym co najistotniejsze i obiektywnie najbardziej przyciągające. Biorąc pod uwagę powyższe treścią marki PPJ powinno być wykorzystanie projektowanego w przeszłości Jurajskiego Parku Narodowego, który w całości znajduje się w granicach PPJ. Przechodząc do tytułowych możliwości pozycjonowanie marki w przyszłości warto ukierunkować się na turystę świadomego, poszukującego eksploratora. W dobie popularności mikrowypraw, intensyfikacji turystyki krajowej, powstawania nowych trendów, a w istocie również nowej praktyki spędzania czasu wolnego otoczką i kontekst wyjątkowości północnej Jury jako projektowanego Parku Narodowego byłby bardzo dużym magnesem.

Podstawowe parametry optymalnej grupy docelowej to:

1. Turysta weekendowy z perspektywą na przedłużanie pobytu (turystyka pobytowa).
2. Turysta rodzinny (pobyty w konstelacji 2+1 i więcej).
3. Turysta świadomy „eksplorator” (wysoki status materialny oraz związany z cenzusem wykształcenia).
4. Turysta z regionów ościennych ze względu na dostępność komunikacyjną (Śląsk, Małopolska, województwo łódzkie, województwo świętokrzyskie).
5. Turysta ukierunkowany na dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe.
6. „Zielony turysta”.
7. Turysta powracający.

Według przedstawionej „siódemki dla północnej Jury” należy w dalszej kolejności rozbudowywać wątki związane z pozycjonowaniem powstającej (co warto podkreślić) marki Północnej Jury jako spadkobiercy, kontynuatora i sukcesora projektowanego Jurajskiego Parku Narodowego.

III.3 Rekomendacje (pożądana wizja marki jej kształt i charakterystyka).

1. Wizja marki „Północna Jura” to wizja istotnego i rozpoznawalnego terytorialnego produktu turystycznego o markowym charakterze. W perspektywie najbliższej dekady należy podjąć działania mające na celu upowszechnienie świadomości istnienia nowego bytu turystycznego „Północnej Jury” jako destynacji turystycznej.
2. Charakterystyka marki „Północnej Jury” ma ekologiczny rdzeń i bazuje równomiernie na zasobach dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.
3. Uznaje się, że „Północna Jura” ma eksponować swoją naturalność dlatego też pożądanym jest żeby strumień turystów rozlewał się na cały obszar PPJ i nie był kanalizowany przez duże obiekty noclegowe zaburzające rytm funkcjonowania całej branży oraz negatywnie wpływające na genius loci miejsca. Jurajskość powinna być w dalszym ciągu wariacją na temat sielskości oraz peryferyjności czy też prowincjonalności w dobrym rozumieniu tych słów.
4. Zakłada się, że na podstawie przedstawionego katalogu rekomendacji powstanie pełnowymiarowy plan działań obejmujący całość podejmowanych działań.
5. Proponowany plan działań musi uwzględniać w harmonogramie kroki milowe:
  - a. Krok przedwstępny. Opracowanie ewaluacji ex ante oraz zrealizowanie badania ruchu turystycznego.
  - b. Krok milowy 1. Implementacja identyfikacji wizualnej.
  - c. Krok milowy 2. Stworzenie koalicji instytucjonalnej na rzecz marki „Północna Jura” obejmującej gminy tworzące LGD ale również władze regionalne i Śląską Organizację Turystyczną.
  - d. Krok milowy 3. Opracowanie pakietów atrakcji turystycznej, przykładowych inspiracji do poznawania Jury dla pieszych, rowerzystów, zmotoryzowanych oraz grup zorganizowanych.
  - e. Krok milowy 4. Inwentaryzacja, promocja i komercjalizacja produktów lokalnych.
  - f. Krok milowy 5. Wspieranie i kooperacja z branżą oferującą miejsca noclegowe.
  - g. Krok milowy 6. Podjęcie działań na rzecz wysokiej jakości gastronomii.
  - h. Krok milowy 7. Aktywna promocja marki, przeprowadzenie kampanii reklamowej.
  - i. Krok milowy 8. Opracowanie aplikacji ułatwiającej zwiedzanie „Północnej Jury”.
  - j. Krok milowy 9. Ewaluacja Ex post i ponowne badania ruchu turystycznego.
6. Program wdrażania powinien być precyzyjnie określony czasowo oraz poddany analizie wykonalności w kontekście posiadanych środków.

7. Należy traktować turystykę jako potencjalnie silną branżę turystyczną jednak przy dzisiejszej kondycji sektora kluczowe jest realne zaistnienie w świadomości rzeszy potencjalnych turystów nie tylko tych zamieszkujących sąsiednie regiony.

Spis rysunków i wykresów

Rysunek 1 Mapa obszaru PPJ	6
Wykres 1 Powierzchnia gmin PPJ za rok 2020 [km ²]	5
Wykres 2 Zamiana liczby ludności dla PPJ w latach 2011-2020 [os.].....	8
Wykres 3 Stan ludności za rok 2020 [os.]	9
Wykres 4 Dynamika urodzeń, zgonów oraz przyrostu naturalnego w latach 2016-2020 [os.].....	9
Wykres 5 Dynamika zameldowań, wymeldowań oraz salda migracji w latach 2016-2020 [os.]	10
Wykres 6 Piramida wieku mieszkańców PPJ w roku 2020 [os.]	11
Wykres 7 Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na podst. ustawy z 7 lipca 1994 r. oraz ustawy z 27 marca 2003 r. [szt.].....	13
Wykres 8 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego [ha] w latach 2016-2020.....	14
Wykres 9 Dynamika ilości zarejestrowanych bezrobotnych [os.] oraz udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym [%] w latach 2016-2020.....	15
Wykres 10 Dynamika pracujących w gminie ogółem oraz wg płci za okres 2016-2019 [os.]	16
Wykres 11 Struktura gospodarki gmin PPJ w 2020 r. [os.]	17
Wykres 12 Obszary przyrody chronione prawnie w 2020 r. [ha.]	19
Wykres 13 Dynamika pomiędzy ilością osób korzystających z oczyszczalni ścieków [os.] a odsetkiem ludności korzystających z oczyszczalni ścieków [%] w rok 2020 na terenie gmin PPJ.....	20
Wykres 14 Odpady komunalne zebrane selektywnie [t] w roku 2020 dla PPJ.....	21
Wykres 15 Liczba obiektów noclegowych w gminach obszaru PPJ [szt.] w latach 2015-2020.....	23
Wykres 16 Liczba miejsc hotelowych/zakwaterowania w gminach obszaru PPJ [szt.] w latach 2015-2020.....	23
Wykres 17 Liczba lokali gastronomicznych w gminach obszaru PPJ [szt.] w latach 2015-2020.....	24
Wykres 18 Dochody z turystyki w gminach obszaru PPJ [tys. zł] w latach 2015-2020.....	24
Wykres 19 Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w latach 2011-2020 [%].....	25
Wykres 20 Dynamika liczby miejsc noclegowych całorocznych (rok poprzedni = 100) oraz udzielonych noclegów turystom zagranicznym (nierezydentom) [os.] w latach 2011-2020 dla PP.....	26
Wykres 21 Zmiana liczby uczestników imprez w latach 2011-2020 dla PPJ [os.]	26
Wykres 22 Zmiana liczby zorganizowanych imprez w latach 2011-2020 dla PPJ [os.].....	27
Wykres 23 Wskaźniki gospodarcze - miejsca noclegowe oraz udzielone noclegi na 1000 ludności w roku 2020 r.	28